

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en
Wetenschap

Wrakkentelling

*Een kwantitatief onderzoek naar historische
Nederlandse scheepswrakken in de wereld*

Herziene uitgave 2022

Wrakkentelling

*Een kwantitatief onderzoek naar historische Nederlandse
scheepswrakken in de wereld*

Herziene uitgave 2022

Auteurs: Martijn Manders, Anita van Dissel, Will Brouwers,
Martin Fink, Jouke Spoelstra, Robert de Hoop,
Martijn Heijink, Alan Lemmers, Auke Heitz, Oscar de
Vroomen

Bij verwijzing noteren als: Manders, M., A. van Dissel, W. Brouwers, M. Fink, J. Spoelstra, R. de Hoop, M. Heijink, A. Lemmers, A. Heitz, O. de Vroomen: *Wrakkentelling. Een kwantitatief onderzoek naar historische Nederlandse scheepswrakken in de wereld*. Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (Amersfoort 2022).

Colofon

Wrakkentelling: Een kwantitatief onderzoek naar historische Nederlandse scheepswrakken in de wereld

Auteurs:	Martijn Manders, Anita van Dissel, Will Brouwers, Martin Fink, Jouke Spoelstra, Robert de Hoop, Martijn Heijink, Alan Lemmers, Auke Heitz, Oscar de Vroomen
Tekstredactie:	Taalcentrum-VU
Design en productie:	Xerox/Osage
Herziene uitgave:	Oktober 2022
Omslagfoto:	Replica van het VOC schip de Halve Maen(1609) zeilend voor de kust van Hoorn in 2018. Foto RCE- Martijn Manders
ISBN/EAN:	978-90-5799-348-0

© Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, Amersfoort, 2022

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap
Postbus 1600
3800 BP Amersfoort
www.cultureelerfgoed.nl

Inleiding	7
Doel van dit rapport	9
Gebruikte definities en termen	10
Wrakkentelling: vergane en vermiste schepen	14
Inleiding	14
Staatschepen	15
Koopvaardij schepen	19
Kaperschepen (tot 1856)	21
De cijfers op een rij	21
Conclusie	24
Verzamelde informatie delen	25
MaSS, een publiek toegankelijk domein	25
MACHU, specifieke informatie op aanvraag	25
Nederlands cultureel erfgoed	26
Internationale samenwerking	27
Bijlage 1 Projectteam	28
Bijlage 2 Bibliografie	29
Documentatie	29
Websites	29
Literatuur	29
Bijlage 3 Belangrijke gewapende (maritieme) conflicten 1568-1813³	32
Bijlage 4 Database Wrakkentelling	33

De Nederlandse Staat claimt – als vlaggenstaat – het eigendom van schepen van de Koninklijke Marine waar ook ter wereld, maar ook die van haar voorgangers de Admiraliteiten, de West-Indische Compagnie (WIC) en de Verenigde Oost-Indische Compagnie (VOC). Deze schepen genieten Nederlandse immuniteit. Ook wanneer ze gezonken zijn, behoudt Nederland ze in eigendom en blijven ze Nederlandse immuniteit genieten.

Eigendomsclaim ter bescherming erfgoed

De Staat claimt het eigendom over deze scheepswrakken om zijn cultuurhistorisch erfgoed overal ter wereld te kunnen beschermen en beheren. Hiervoor is het noodzakelijk goed samen te werken met de kuststaat, het land waarin dit erfgoed ligt. In internationale wateren is het belangrijk om samen met andere vlaggenstaten op te trekken. Dat zijn zowel staten die eigendom en immuniteit claimen over scheepswrakken als landen onder wier vlag de huidige onderzoeksschepen en/of hun bemanning vallen. Het programma Maritiem Erfgoed Internationaal van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) heeft opdracht gekregen dit internationale scheepswrakkenbeheer voor Nederland vorm te geven. Hierbij zoekt de RCE

afstemming met andere overheidsinstellingen in Nederland en de overheden van de hierboven genoemde kust- en vlaggenstaten.

Meer inzicht gewenst in aantallen scheepswrakken

De Tweede Kamer heeft tijdens het Algemeen Overleg over de Javazee op 21 februari 2018 de wens geuit meer inzicht te krijgen in het aantal scheepswrakken dat Nederlands eigendom is. Deze wens vloeide voort uit het verdwijnen van drie Nederlandse oorlogswrakken in de Javazee. Vervolgens heeft het programma Maritiem Erfgoed Internationaal van de RCE een eerste verkenning uitgevoerd, in samenwerking met het Nederlands Instituut voor Militaire Historie (NIMH), de Universiteit Leiden en de Werkgroep Onderzeeboten van de Koninklijke Marine. Op 26 februari 2019 stuurde dit samenwerkingsverband een brief naar de Tweede Kamer met een indicatie van het aantal gezonken schepen. In deze brief is ruwweg per destijds ingedeelde categorie en/of periode – te weten VOC, WIC, Admiraliteiten en marineschepen – aangegeven van hoeveel Nederlandse schepen bekend is dat ze verloren zijn gegaan. Die eerste inventarisatie was gebaseerd op een beperkte hoeveelheid documentatie en op aantallen die al gepubli-

Onderwaterbeelden Javazee © RCE

ceerd waren. Voor de VOC is toen uitgegaan van *Dutch Asiatic Shipping*, waarin het getal van 401 verloren gegane VOC-schepen wordt genoemd. Voor de WIC is een schatting van 80 tot 90 schepen gemaakt op basis van eerder uitgevoerd onderzoek door emeritus-hoogleraar dr. H.J. den Heijer. Van de gezamenlijke Staatse vloot van de vijf Admiraliteiten waren naar schatting rond 160 schepen vergaan. Het aantal vergane schepen van de Koninklijke Marine (van 1813 tot heden) kwam in de telling uit op 46, waarvan 36 tijdens de Eerste en Tweede Wereldoorlog. Van mogelijk nog 30 marineschepen zijn de resten van de bemanningsleden vermoedelijk nog aan boord.

Beeld scherper, maar niet compleet

Een beter beeld dan in dit rapport geschetst, is op dit moment niet te geven. Het zal onmogelijk zijn om een complete lijst samen te stellen met alle scheepswrakken van de Staatse vloot, de Koninklijke Marine, de VOC, de WIC en mogelijk nog andere schepen van de Staat der Nederlanden. Daartoe ontbreekt het aan primaire bronnen. Gedurende het project wrakentelling dat tussen 2019 en 2021 is uitgevoerd, is in samenwerking met alle partners het beeld echter wel een stuk scherper geworden.

Belangrijk hierbij is dat nu ook definities onderzocht zijn, waardoor de onderzoekers helderder in beeld hebben wat als oorlogsschepen en oorlogsgraven kan worden beschouwd.

Status rapport en daaraan gekoppelde database

Dit rapport is het resultaat van nader onderzoek naar de aantallen schepen van Nederlands eigendom en naar het aantal scheepswrakken waarvoor de Staat verantwoordelijkheid claimt. In de komende jaren zullen we voortborduren op de uitkomsten die er nu liggen. De verwachting is dat het algemene beeld niet wezenlijk zal veranderen, maar nuances en aanpassingen blijven mogelijk. Alle geïdentificeerde scheepswrakken zijn opgenomen in een database die geografisch wordt gepresenteerd op de MaSS (Maritime Stepping Stones) website, online te raadplegen via mass.cultureelerfgoed.nl. In de toekomst zullen we hierin ook nieuwe locaties en vondsten presenteren. Het systeem is open voor het publiek en komt daarmee tegemoet aan de wens van de Tweede Kamer om transparant te zijn over de verkregen data.

Dit rapport is geschreven om een overzicht te geven van gezonken schepen die worden beschouwd als Nederlands staatseigendom. Omdat niet alle archieven bewaard zijn gebleven, is het bijna onmogelijk om hiervan een volledig beeld te krijgen. Bij het onderzoek hebben de wrakken die ook als oorlogsgraf bestempeld kunnen worden, de hoogste prioriteit gekregen.

Dit rapport probeert meer duidelijkheid te geven over:

1. het totaal aantal gezonken schepen van Nederlands staatseigendom;
2. het totaal aantal gezonken oorlogsschepen;
3. het totaal aantal gezonken oorlogsschepen die ook oorlogsgraf zijn;
4. de definities die gehanteerd zijn om te komen tot de aantallen zoals beschreven in punt 1 tot en met 3 hiervoor.

Gebruikte definities en termen

Om een verantwoorde lijst van scheepswrakken op te stellen, is het belangrijk uit te gaan van heldere en eenduidige definities en termen. Dat plaatst de onderzoeker voor verschillende uitdagingen.

Een eerste probleem is dat er verschillende definities in omloop zijn van de meeste termen die in dit rapport worden gebruikt. Dat heeft onder meer te maken met de diversiteit aan invalshoeken, domeinen en doelstellingen waarin en waarvoor de termen gebruikt worden. Het maakt verschil of we over scheepswrakken praten vanuit een historische of juridische invalshoek, of dat we ernaar kijken als cultureel erfgoed.

Bijvoorbeeld de term ‘oorlogsschip’ wordt in het culturele-erfgoeddomein over het algemeen gebruikt voor een schip dat oorlogshandelingen heeft verricht. Op basis hiervan zou een schip dat dergelijke activiteiten heeft verricht en gezonken is tijdens een gewapend conflict, een oorlogswrak zijn. Dit is echter niet de definitie die in het juridische domein gebruikt wordt. Een schip is juridisch gesproken pas een oorlogsschip als het voldoet aan specifieke criteria, zoals een militaire commandant, en aan uiterlijke kenmerken, zoals het voeren van een oorlogswimpel.

Een tweede uitdaging is dat bij maritieme operaties de belangen en inzet van de Staat en particulieren sterk verweven zijn. Zo was de inzet van de Nederlandse koopvaardijvloot tijdens de Tweede Wereldoorlog om het staatsbelang te beschermen, zeer nauw betrokken bij het overheidsoptreden. Op enig ogenblik kwamen schepen zelfs onder volledig staatsbeheer. Daarmee trad een vermenging op van de staatsvloot en de koopvaardij.

Ten derde en ten slotte bestaan er van sommige termen nog geen algemeen geaccepteerde nationale of internationale definities of omschrijvingen. Een voorbeeld hiervan is de term ‘zeemansgraf’. Het is niet altijd helder wanneer iets kan worden aangemerkt als een zeemansgraf en wat voor (juridische) consequenties dat kan hebben.

Om toch een zo goed mogelijk beeld te scheppen, staat hieronder een alfabetische lijst met definities of beschrijvingen van de verschillende termen die in dit rapport zijn gebruikt.

Bewapend koopvaardijship

Handelsschip dat onder de vlag van een oorlogvoerende partij vaart en voorzien is van

bewapening, zonder dat het uiterlijke kenmerken van oorlogsschepen voert.¹

Bezitsvordering

Op grond van het Zeeschepenbesluit 1942² kon de regering tijdens de Tweede Wereldoorlog het bezit over Nederlandse koopvaardijschepen vorderen. Dit werd vastgelegd bij besluit van 5 juni 1942. Vanaf dat moment werden de koopvaardijschepen volledig uitgerust op kosten van de Staat. De bewindvoering lag in handen van de minister van Handel, Nijverheid en Scheepvaart, per 1 augustus 1942 de minister van Scheepvaart en Visserij. Tegenwoordig zijn dergelijke regelingen opgenomen in de Rijkswet Noodvoorzieningen Scheepvaart.

Cultureel erfgoed

Alle materiële en immateriële overblijfselen uit het verleden waarvan een samenleving vindt dat zij die moet beschermen, onderzoeken en doorgeven aan volgende generaties. Cultureel erfgoed wordt ook wel het collectieve geheugen van een samenleving genoemd. Maritiem cultureel erfgoed gaat specifiek over de relatie tussen mens en water, en kan zich zowel onder als boven water bevinden.

Onderwatercultureelerfgoed bevindt zich altijd onder water, maar hoeft zich niet direct te manifesteren als onderdeel van het maritieme verleden van een land.

Onderwatercultureelerfgoed gaat dus vooral om de fysieke conditie waarin het erfgoed zich bevindt.

De term cultureel erfgoed spreekt een waarde uit. Het gaat hier om iets wat de samenleving belangrijk vindt. Niet alle overblijfselen van de mens zullen overigens gekenmerkt worden als erfgoed. Aan de term ‘erfgoed’ hangt een waarderingssystematiek. Dit kan op lokaal, regionaal, landelijk of internationaal niveau zijn, maar ook andere samenlevingen kunnen besluiten dat iets

¹ Deze categorie schepen is – zeker gezien in de tijd – een lastige groep die door verschillende modaliteiten een andere juridische status kunnen krijgen. Zo waren in het verleden (16de, 17de en 18de eeuw) veel koopvaardijschepen bewapend om zichzelf te kunnen verdedigen. Ook kunnen gevorderde schepen uiteindelijk staatschepen worden en heeft Nederland in de Eerste Wereldoorlog de bewapende koopvaardijschepen van de oorlogvoerende partijen geen oorlogsschepen genoemd, maar hen daar wel mee gelijkgesteld voor het mogen aanmerken in Nederlandse havens. We houden hier in dit stuk dus een vereenvoudigde definitie aan.

² Besluit van 5 maart 1942, no. C 17.

erfgoed is en bij hen hoort. Erfgoed is dus niet voor iedereen hetzelfde. Gemeenschappelijk of gedeeld erfgoed is dat wat verschillende samenlevingen samen als erfgoed hebben. Erfgoed waaraan van verschillende kanten waarde wordt toegekend, hoeft echter niet om dezelfde reden gewaardeerd te worden. Voor de een kan een scheepswrak een representatie zijn van een positieve gebeurtenis, terwijl een ander er een tegenovergestelde associatie bij heeft. Het object of de gebeurtenis wordt dan gedeeld, maar niet de gevoelens die erbij worden opgeroepen.

Gebruiksvordering

Op grond van de Schepenvorderingswet 1939 kon de overheid bij oorlog scheepsruimte (van particuliere koopvaardij schepen) vorderen om personen en goederen te vervoeren in het landsbelang. Anders dan bij bezitsvordering ging het eigendom van de schepen hierbij niet over op de Nederlandse Staat.

Immunititeit

Het uitsluiten van rechtsmacht van de ene Staat over de andere Staat. Wegens het soevereiniteitsprincipe kan een Staat geen rechtsmacht uitoefenen over een andere Staat of organen van de Staat. Oorlogsschepen en andere staatschepen die worden gebruikt voor niet-commerciële doeleinden genieten immunititeit. Belangrijk voor dit rapport is dat een vreemde Staat geen rechtsmacht kan uitoefenen over een (gezonken) Nederlands oorlogsschip of staatschip gebruikt voor niet-commerciële doeleinden, wanneer dit zich bevindt binnen het territorium van een andere Staat. Ook in internationale wateren geniet een oorlogsschip immunititeit tegen de uitvoering van rechtsmacht van andere Staten. Zo is het verboden aan boord te gaan bij een oorlogsschip zonder toestemming van de vlaggenstaat waaronder dat specifieke schip valt.

Kaapvaart

Legale, particuliere oorlogvoering op zee bedreven door kapers. Kaapvaart is in 1856 afgeschaft bij de Verklaring van Parijs. Nederland is partij bij deze verklaring.

Kaper(schip)

Koopvaardij schip in het bezit van een commissie- of kaperbrief. Een commissiebrief werd in oorlogstijd afgegeven door de overheid of vorst. Met dit document kreeg de kapitein van een schip

het recht om schepen van een vijandelijke mogendheid aan te vallen, te nemen en op te brengen. Zonder de commissie- of kaperbrief was een schip geen kaper. Als (plotseling) vrede werd gesloten, konden alle kaperbrieven in een keer nietig worden verklaard. Wanneer de brief niet aanwezig was of was verlopen, spreken we van zeeroof. Een kaperbrief kon worden afgegeven op naam van het schip of de kapitein.

Koopvaardij of handelsscheepvaart

Bedrijfstak die over zee goederen en personen vervoert op schepen. De koopvaardij wordt uitgeoefend door particulieren of private partijen. Om aan de grote verscheidenheid in het ladingaanbod te voldoen, bestaat de koopvaardijvloot uit verschillende scheepstypen, zoals bulkschepen, stukgoedschepen, passagiersschepen, sleepboten, baggerschepen, veerboten, tankers en containerschepen. In oorlogstijd kan de koopvaardij om verschillende redenen onder staatscontrole worden gebracht. Een bewapend koopvaardij schip is geen oorlogsschip, en ook geen staatschip.

Militarisering

De omzetting in 1939 van de status van de Gouvernementsmarine van staatschepen naar oorlogsschepen.

Oorlogsgraf

Voor de Tweede Wereldoorlog waren oorlogsgraven voornamelijk voorbehouden aan militairen of bemanningsleden die daaraan gelijkgesteld zijn, de dragers van het Mobilisatie-Oorlogskruis. Het Mobilisatie-Oorlogskruis was bestemd voor militairen en oud-militairen die na 6 april 1939 en voor 20 mei 1940 ten minste 6 maanden in dienst waren.³ Of voor hen die na 9 mei 1940 en voor 19 mei 1940 in dienst waren buiten vijandelijk of door de vijand bezet gebied. Ook in aanmerking kwamen militairen en oud-militairen die na 30 augustus 1939 en voor 3 september 1945 ten minste 6 maanden dienst deden aan boord van een onder Nederlandse vlag opererend schip of vliegtuig. Hierbij moest wel het belang worden gediend van de Nederlandse Staat. Tot slot konden zij die niet hieronder vielen, maar die in de oorlog wel militaire werkzaamheden hadden gedaan in het belang van het

³ Deze onderscheiding is overigens pas in 1948 ingesteld bij Koninklijk Besluit door koningin Juliana.

Koninkrijk, hiervoor in aanmerking komen.⁴ Gesneuvelde militairen moeten in oorlogstijd begraven worden, maar door oorlogsomstandigheden gebeurt dat vaak niet op dezelfde manier als in vreedstijd. De vorm kan dus verschillen. De Geneefse Conventies schrijven voor dat de doden op een zo eerbiedwaardig mogelijke manier moeten worden begraven, dat hun graven onder meer worden ontzien, onderhouden en zodanig gemarkeerd zijn dat ze teruggevonden kunnen worden.⁵ Er bestaan geen vergelijkbare bepalingen over graven uit het oorlogsrecht voor graven op zee.⁶

Oorlogsschip

De algemeen geaccepteerde definitie van de term oorlogsschip is opgenomen in artikel 29 van het VN-Zeerechtverdrag (UNCLOS). Om een schip als oorlogsschip te kunnen aanmerken, moet het voldoen aan de volgende kenmerken:

1. Het schip behoort tot de strijdkrachten van een Staat.
2. Het schip draagt de uiterlijke kenmerken van de nationaliteit van de Staat waartoe het behoort.
3. De commandant van het schip is in staatsdienst en zijn naam staat op de dienstlijst.
4. De bemanning is onderworpen aan de regels van de krijgstuicht.

Op basis van het besluit van 19 maart 1956 (houdende de kentekenen van een Nederlands oorlogsvaartuig) voert een Nederlands oorlogsschip ter onderscheid van andere vaartuigen hetzij de wimpel, hetzij een der commandovlaggen, hetzij de standaard.

Oorlogsschepen zijn in het algemeen te herkennen aan hun grijze kleur, een letter en een pennantnummer op de boeg en een naam die wordt voorafgegaan door 'Zijner Majesteits' (Zr. Ms.). Toch zijn deze uiterlijke kenmerken strikt juridisch niet verplicht om als oorlogsschip te mogen worden aangemerkt. Wel is het zo dat Nederlandse oorlogsschepen die de wimpel voeren, de toevoeging Zr.Ms. voor de scheepsnaam hebben.

Oorlogsslachtoffers

Burgers en militairen die hun leven hebben verloren in de strijd met de vijand of door hun handelingen of houding tegenover de vijand. Hiertoe worden ook mensen gerekend die tijdens de door de vijand opgelegde internering of vervolging overleden zijn.⁷

Oorlogstijd

De tijd waarin een gewapend conflict tussen twee of meer partijen bestaat. Tot en met de Tweede Wereldoorlog werd een formele oorlogsverklaring gebruikt, zodat duidelijk was dat sprake was van tijd van oorlog. Daarna is deze manier van verklaren in onbruik geraakt.

In dit rapport worden voor de wereldoorlogen in de twintigste eeuw de volgende data aangehouden: Eerste Wereldoorlog (28 juli 1914 tot 11 november 1918) en Tweede Wereldoorlog (1 september 1939 tot 2 september 1945). In bijlage 3 staat een overzicht van de belangrijke vroegmoderne gewapende conflicten waarin Nederland betrokken was.

Slachtoffers van oorlog

Mensen die zijn omgekomen door oorlogsgeweld zoals een beschieting of bombardement, maar ook mensen die de oorlog overleefd hebben en hun ervaringen met zich hebben meedragen of nog altijd dragen.⁸

Staatschip

Schip dat gebruikt wordt in openbare dienst. Een schip kan daarbij in eigendom van de Staat of *state-operated* zijn. Oorlogsschepen zijn een categorie staatschepen. Immunititeit strekt zich ook uit over staatschepen voor zover het schip handelingen uitvoert in de publiekrechtelijke taak.

Transformatie

Verandering van status van koopvaardijship naar oorlogsschip. Op basis van het Transformatieverdrag (1907)⁹ kunnen koopvaardijshipschepen onder bepaalde voorwaarden worden getransformeerd naar oorlogsschepen.

⁴ <https://www.defensie.nl/onderwerpen/onderscheidingen/mobilisatie-oorlogskruis> (geraadpleegd 28 september 2021).

⁵ Zie artikel 17 van de Eerste Conventie van Geneve.

⁶ Anders dan de bepaling (art. 20 van de Tweede Geneefse Conventie) over de maatregelen die genomen moeten worden voordat een dode overboord wordt gezet.

⁷ Zie <https://oorlogsgravenstichting.nl/> (geraadpleegd 28 september 2021).

⁸ Idem.

⁹ Haags Verdrag (no. VII) nopens de verandering van handelsvaartuigen in oorlogsschepen.

Herdenking van de omgekomen bemanningsleden van de onderzeeërs KXVII en O16. Een medewerker van de Nederlandse marine laat bloemen te water © RCE

Zeemansgraf

Deze term kan verschillende betekenissen hebben. In gangbaar spraakgebruik wordt de term zeemansgraf doorgaans gebruikt als het lichaam van een overleden opvarende overboord wordt gezet en aan de zee wordt gelaten. Ook wordt de term gebruikt in de context van schepen die zijn gezonken en waarbij opvarenden mee ten onder zijn gegaan en zich nog altijd in het schip bevinden. Er is geen juridische definitie van de term zeemansgraf. Op land is het woord 'graf' wel gedefinieerd voor strafrechtelijke doeleinden, om bijvoorbeeld vast te kunnen stellen of er sprake is van grafschennis. Dergelijke strafrechtelijke of oorlogsrechtelijke bepalingen bestaan niet voor een zeemansgraf.

Ook over de vraag wanneer iets formeel een oorlogsgraf op zee is, bestaat geen vastomlijnde beschrijving of geaccepteerde definitie. Voor een oorlogsgraf op zee zou ten minste sprake moeten zijn wanneer een oorlogsschip ten onder

is gegaan en daarbij personen aan boord meeten onder heeft genomen. Wanneer het vermoeden bestaat dat (een deel van de) bemanning mee ten onder is gegaan, bestaat op grond daarvan het idee dat gezonken oorlogsschepen ook oorlogsgraven kunnen zijn en daarom gerespecteerd moeten worden.

Zeeroof

De term zeeroof (vaker piraterij genoemd) wordt gebruikt in veel verschillende contexten en domeinen, zoals de juridische, sociologische en historische context. Het gebruik van de term komt daarom niet altijd overeen met het gebruik in een andere context.

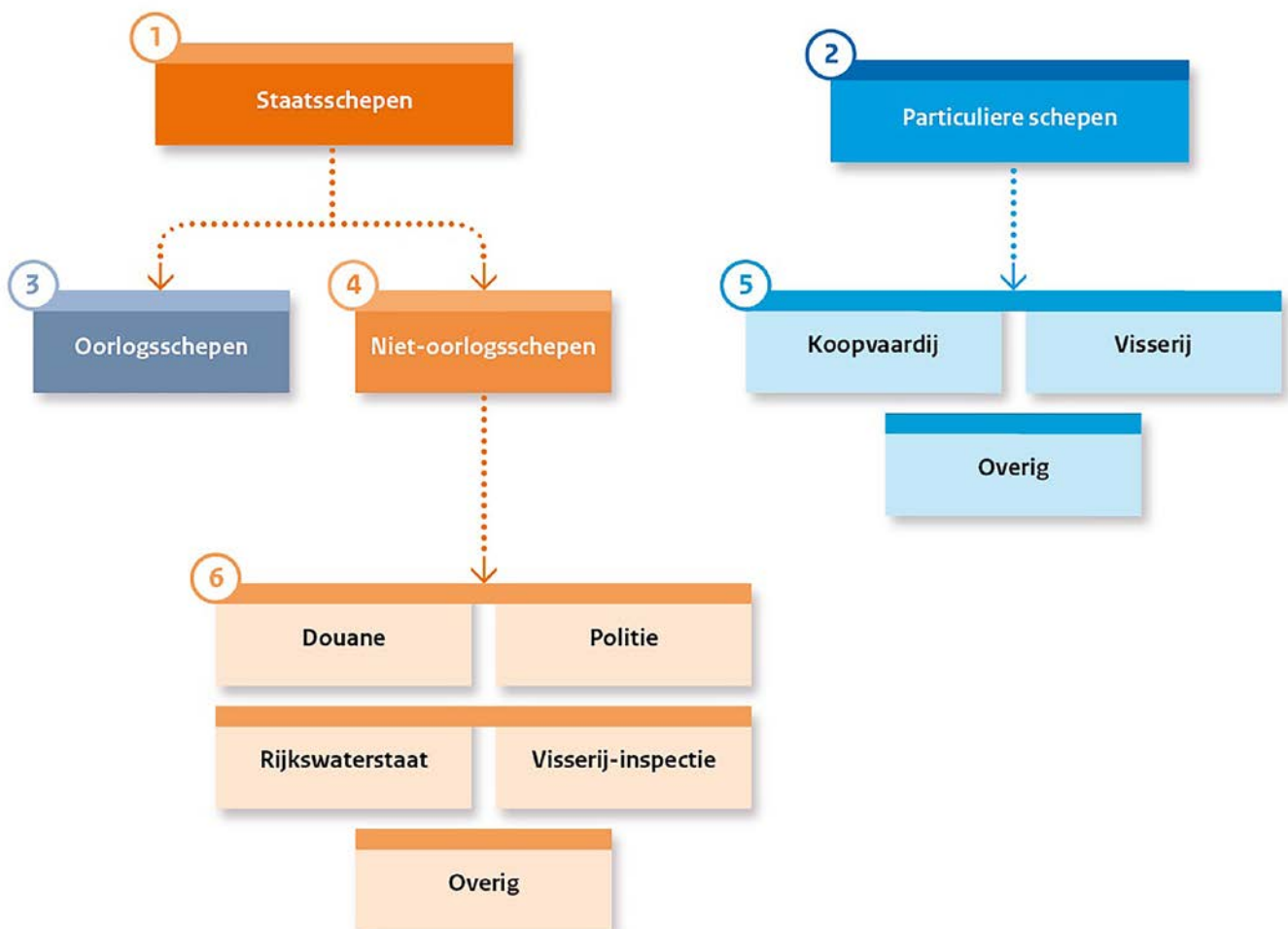
De definitie van zeeroof die algemeen internationaal wordt gehanteerd, is opgenomen in artikel 101 van het VN-Zeerechtverdrag. Deze definitie bevat de volgende kenmerken: iedere onwettige daad van geweld, ondernomen op volle zee, tegen een ander schip en voor particuliere doeleinden.

Wrakkentelling: vergane en vermiste schepen

Inleiding

Schepen zijn onder te verdelen in staatschepen en (particuliere) koopvaardij schepen in de breedste zin van het woord. De groep staatschepen bestaat uit oorlogsschepen en niet-oorlogsschepen. Tot de categorie niet-oorlogsschepen behoren schepen die de Staat gebruikt voor niet-commerciële doeleinden. Voorbeelden zijn schepen van Rijkswaterstaat, politie en douane, schepen van de Visserijinspectie en de gouvernementsschepen in de voormalige koloniën. Oorlogsschepen en staatschepen die gebruikt worden voor niet-commerciële doeleinden, genieten immuniteit.

Omdat de rijksoverheid het eigendom claimt over staatschepen, is ze ook verantwoordelijk voor het beheer van Nederlandse scheepswrakken waar ter wereld deze zich ook bevinden. Dit beheer wordt uitgevoerd door de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed met het kerndepartement van het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap en de ministeries van Binnenlandse Zaken, Financiën en Defensie. Al deze overheidsinstellingen zijn sinds een aantal jaren verenigd in de Wrakkencommissie. De rijksoverheid is niet verantwoordelijk voor het beheer van particuliere koopvaardij schepen of voor wrakken van koopvaardij schepen in het buitenland. Er kunnen echter andere redenen zijn waarom de overheid toch participeert in het beheer van

particuliere koopvaardij schepen of scheepswrakken. Dit heeft meestal te maken met de emotionele waarde of met de intrinsieke waarde van het maritiem-cultureel erfgoed. Dan kan Nederland op basis van gedeelde verantwoordelijkheid en om assistentie te verlenen, vragen of de kuststaat behoefte heeft aan samenwerking. Dus als er een eigendomsclaim ligt, kan het beheer opgeëist worden. Waar dat niet het geval is, kan Nederland hulp aanbieden.

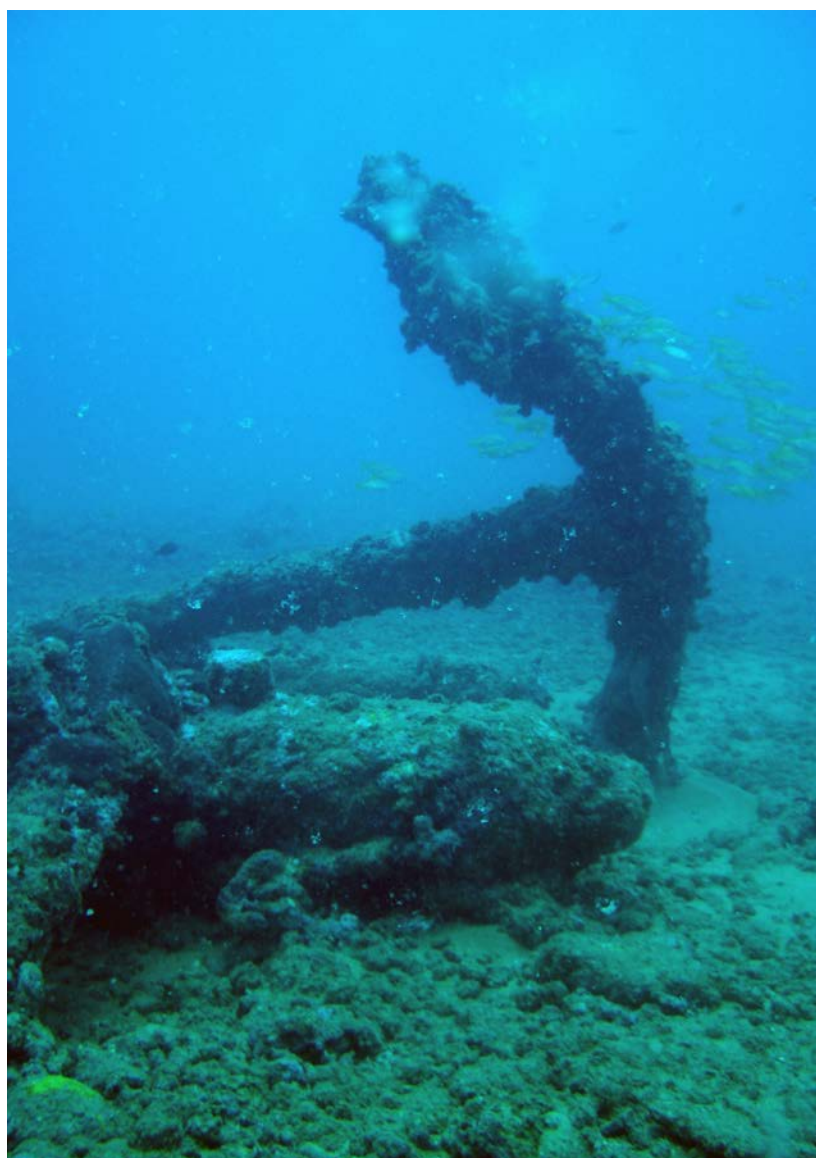
De juridische status van gezonken oorlogsschepen moet gevonden worden in het internationaal gewoonterecht. Er bestaat op dit moment geen verdrag dat de juridische status van een gezonken oorlogsschip vastlegt. De gewoonterechtelijke status is gebaseerd op twee uitgangspunten. De eerste is het breed geaccepteerde idee dat de immuniteit die een oorlogsschip geniet, blijft voortbestaan nadat het schip gezonken is. Hieraan zit in principe geen verjaaringstermijn. De tweede is dat de Staat de eigendomstitel behoudt van het oorlogsschip nadat het schip gezonken is. Door de combinatie van deze twee uitgangspunten kan een andere Staat niet zonder toestemming zijn rechtsmacht uitoefenen over een gezonken oorlogsschip. Dit geldt zelfs als het schip gezonken is in een maritieme zone waarover een kuststaat soevereine rechten heeft en de ramp zich al eeuwen geleden heeft voltrokken.

Staatsschepen

Admiraliteitscolleges, 1597-1795

Aanvankelijk had de maritieme verdediging van ons land een plaatselijk of zelfs particulier karakter. Kooplieden en regenten van havensteden handelden op eigen initiatief en ondernamen incidenteel acties op zee om hun handelsbelang te beschermen. Bij oorlog konden stadsbesturen of landsheren kaper- of commissiebriefjes uitreiken, waarmee zij schippers permissie gaven om schepen van de tegenstander buit te maken. In 1488 vaardigde Maximiliaan van Habsburg een Ordonnantie op de Admiraliteit uit. Met deze wettelijke regeling werd de defensie ter zee opgedragen aan een admiraal als plaatsvervanger van de vorst. De eigenzinnige zeegewesten duldden echter geen admiraal en bleven (daarnaast) zelf oorlogs-

vloten formeren. Tijdens de Tachtigjarige Oorlog (1568-1648) ontstonden uit de wanordelijke strijdmacht van watergeuzen en kapers vijf permanente oorlogsskaders. Op 13 augustus 1597 werd het beheer van het zeewezen vastgelegd in een instructie van de Staten-Generaal. Vanaf dat jaar lag de maritieme verdediging van de Republiek in handen van die vijf vrij zelfstandige Admiraliteiten: Zeeland, op de Maze (Rotterdam), Amsterdam, Hoorn/Enkhuizen (beurtelings) en Dokkum (vanaf 1645: Harlingen). De admiraliteitscolleges waren generaliteitsorganen, maar de gewestelijk invloed bleef groot. De schepen van de vijf

Anker van het Admiraliteitschip Utrecht © RCE

Admiraliteiten (samen de Staatse vloot) waren overwegend oorlogsschepen.¹⁰

Bataafs-Franse Tijd, 1795-1813

Op 27 februari 1795 werden de vijf admiraliteitscolleges opgeheven. Het Comité tot de Zaken van de Marine nam de plaats van de admiraliteiten in. Er volgden diverse naamswijzigingen voor instanties en ministers die verantwoordelijk waren voor het 'zeewezen': 1798-1801 Agent van de Marine; 1801-1805 Raad van Marine; 1805-1806 Secretaris van Staat voor de Zaken van de Marine; 1806 minister van Marine (en Koloniën) in het Koninkrijk Holland; 1810-1813 zeeprefect (van het Franse keizerrijk); en vanaf 1813 Commissaris-Generaal, later minister, van Marine (van het (Verenigd) Koninkrijk der Nederlanden). Tot 1800 zijn veel oorlogsschepen van de oud-admiraliteiten verloren gegaan bij zeeslagen of anderszins. Deze schepen zijn meegenomen in de wrakkentelling. Over de periode 1800-1813 zijn weinig gegevens beschikbaar. Wanneer deze zouden worden aange troffen, vallen ze ook onder de noemer staatschepen.

Koninklijke Marine (KM), 1813-heden

Na de vestiging van het (Verenigd) Koninkrijk der Nederlanden kreeg de Koninklijke Marine – tot 1906 de Koninklijke Nederlandse Zeemacht geheten – drie hoofdtaken: Nederland beveiligen, de Nederlandse koopvaardij beschermen en het Nederlandse gezag ondersteunen in de koloniën in Zuidoost-Azië en het Atlantisch gebied.¹¹

Dat de Koninklijke Marine taken moest uitvoeren in de kolonie Nederlands-Indië maakte de organisatie zeer complex.¹² Tot 1838 bestond de scheepsmacht in deze kolonie uit

een auxiliair (ondersteunend) eskader van de staats- of rijksmarine (Koninklijke Marine) van het (Verenigd) Koninkrijk der Nederlanden en een zelfstandige regionale Koloniale Marine. Zij werden vanaf 1821 bijgestaan door civiele vaartuigen onder wisselende namen, die evenwel regelmatig semimilitaire taken uitoefenden (zie de volgende subparagraaf: *Civiele marine en Gouvernementsmarine in Nederlands-Indië*).

De schepen van het auxiliair eskader waren verantwoordelijk voor de externe verdediging van de kolonie, voor de behartiging van het diplomatieke verkeer en de handelsbetrekkingen en voor het vlagvertoon in de Aziatische regio. De Koloniale Marine stond helemaal los van de Koninklijke Marine, en werd ingezet om zeeroof te bestrijden, het Nederlandse gezag te handhaven en goederen en bestuursambtenaren te vervoeren binnen de Indonesische archipel. Hoewel de Koloniale Marine en het auxiliair eskader op papier verschillende taken hadden, werkten zij in de praktijk vaak samen. Nadat de Koloniale Marine in 1838/1841 werd opgeheven, nam het Nederlands eskader van de Koninklijke Marine haar taken over. De officieren, onderofficieren en schepelingen van de Koloniale Marine werden op vrijwillige basis ingelijfd bij de Koninklijke Marine. In 1841 nam de staatsmarine ook de koloniale schepen over.

In de jaren zestig van de negentiende eeuw volgden nieuwe reorganisaties. Bij Koninklijk Besluit van 16 november 1866 werd de oorlogsmarine in Indonesië onderscheiden in een auxiliair eskader en een Indische Militaire Marine die werd ondergebracht bij het nieuw opgerichte Departement van Marine in Batavia. Volgens het Koninklijk Besluit zou Nederland de oorlogsbodems bekostigen en beheren die dienden om de Nederlandse soevereiniteit te bevestigen en te handhaven. Dit waren de zogenoemde schepen van algemene dienst. Indië (het ministerie van Koloniën) betaalde de schepen die uitsluitend bestemd waren voor flottielje- en transportdiensten binnen de archipel. In tegenstelling tot de schepen van het auxiliair eskader bleven de schepen van de Indische Militaire Marine gestationeerd in Azië. In feite herrees hiermee de Koloniale Marine, met dit verschil dat het commando bij een bevelhebber lag. Bovendien behoorde het personeel van beide marines tot

¹⁰ P.Groen, O. van Nimwegen, R. Prud'homme van Reine, L. Sicking en A. van Vliet, *De Tachtigjarige Oorlog. Van opstand naar geregelde oorlogvoering 1568-1648* (Amsterdam 2013) 17-36, 161-217.

¹¹ G.J.A. Raven ed., *De kroon op het anker. 175 Jaar Koninklijke Marine* (Amsterdam 1988) passim.

¹² Deze paragraaf is gebaseerd op Petra Groen e.a., *Krijgsmacht en kolonie. Opkomst en ondergang van Nederland als koloniale mogendheid 1816-1820* (Amsterdam, 2021), hoofdstuk 7. Zie verder: A.M.C. van Dissel, 'Tropenjaren: de Nederlandse zeemacht in Aziatische wateren (1816-1962).' In: J.R. Bruijn en C.B. Wels, *Met man en macht. De militaire geschiedenis van Nederland 1550-2000* (Amsterdam, 2003) 245-287, 247-253 en, uitgebreider, in: A.M.C. van Dissel, *Zeemacht versus zeeroof. Operationele inzet in koloniale wateren (1814-circa 1880)* en in: G. Teitler, A.M.C. van Dissel en J.N.F.M. à Campo, *Zeeroof en zeeroofbestrijding in de Indische archipel (19de eeuw)* (Amsterdam, 2005) 193-201, 204-212, 215-216, 227-229, 234.

Tabel 1. Vereenvoudigd overzicht van de naamswijzigingen van de maritieme eenheden in Nederlands-Indië en Nederlands Nieuw-Guinea (1816-1962)

Staatsmarine	Regionale marine	Civiele marine
Tussen 1784 en 1810 uitgezonden eskaders van de Staatse vloot en de Bataafse Marine		
1816: Auxiliair eskader	18 augustus 1815: zelfstandig korps koloniale zeeofficieren voor Java 8 november 1816: Koloniale Marine	
		11 oktober 1821: Kruis- of residentieprauwen
		1827: Residentievaartuigen
		1834: Dienst der Civiele Schoeners en Kruisboten
1842: Nederlands eskader	13 maart 1838 (1841): opgeheven	
		22 augustus 1861 Gouvernementsmarine
16 november 1866: Auxiliair eskader	16 november 1866: Indische Militaire Marine	
1905: Nederlands Eskader in Oost-Indië		
1920: geen permanent eskader		
1929: Nederlands Eskader in Oost-Indië		
	1930: opgeheven	1936: Dienst der Scheepvaart
		2 september 1939 - 1 maart 1942: militarisering Gouvernementsmarine
1945: schepen van de Koninklijke Marine		1950: Landingsvaartuigen van de afdeling Scheepvaart in Nederlands Nieuw-Guinea
		1 oktober 1962: opgeheven

Bron: Petra Groen e.a., *Krijgsgeweld en kolonie. Opkomst en ondergang van Nederland als koloniale mogendheid 1816-2010* (Amsterdam 2021), hoofdstuk 7; A.M.C. van Dissel, 'Zeemacht versus zeeroof. Operationele inzet in koloniale wateren (1814-circa 1880)', in: G. Teitler, A.M.C. van Dissel en J.N.F.M. à Campo, *Zeeroof en zeeroofbestrijding in de Indische archipel (19de eeuw)* (Amsterdam, 2005) 234. J.J.A. Wijn, *Tot in de verste uithoeken...'. De cruciale rol van de Gouvernements Marine bij het vestigen van de Pax Neerlandica in de Indische Archipel 1815-1962* (Amsterdam, 1998).

de Koninklijke Marine en werden de Europese opvarenden van zowel het auxiliair eskader als van de Indische Militaire Marine om de paar jaar afgelost.¹³

Anders dan het Koninklijk Nederlands-Indisch Leger (KNIL), dat na 1830 als strikt Indische organisatie volledig onder de landvoogd viel, bleef het auxiliair eskader van de Koninklijke Marine in Indië onderdeel uitmaken van de Koninklijke Marine. Dit onderdeel werd door de minister van Marine aan zijn collega van Koloniën ter beschikking gesteld. Schepen en opvarenden van het eskader bleven drie of vier jaar in Zuidoost-Azië en keerden na afloop van hun 'term' terug naar Nederland.

De schepen van de Koninklijke Marine (KM) en de Indische Militaire Marine (IMM) zijn en waren overwegend oorlogsschepen. Naast oorlogsschepen beschikten de KM en IMM over

tientallen (staats)hulpvaartuigen, zoals sloepen, sleepboten en havenvaartuigen.

Civiele marine en Gouvernementsmarine in Nederlands-Indië

Bij besluit van 11 oktober 1821 stationeerde de gouverneur-generaal lokale kruisprauwen langs de kust van Java. Deze werden bemand door de Javaanse bevolking en stonden onder decentraal toezicht en gezag van de plaatselijke residenten. Vanaf 1832 werden deze vaartuigen centraal aangestuurd door een officier van de Koloniale Marine.¹⁴ Deze civiele marine heeft met wisselend succes onder verschillende namen dienstgedaan in de kolonie Nederlands-Indië. Bij besluit van 22 augustus 1861 werd de naam uiteindelijk veranderd in Gouvernementsmarine.¹⁵ Naast het eskader van de Koninklijke Marine vervoerde deze civiele

¹⁴ F.C. Backer Dirks, *De Gouvernements Marine in het voormalige Nederlands-Indië in haar verschillende tijdsperiodes geschetst 1861-1949* (Houten, 1985-1989) I, 24-25, 32-33.

¹⁵ F.C. Backer Dirks, *Gouvernements Marine* I, 64.

¹³ A.M.C. van Dissel, *Tropenjaren*, 251.

Anker VOC-schip Rooswijk © RCE / Michael Pitts, #Rooswijk1740 project

marine van gouvernementsschoeners en kruisboten overheidsdienaren- en goederen, bestreed ze zeeroof, patrouilleerde ze bij zogenoemde stationsposten en ondersteunde ze bij expedities.¹⁶ De semimilitaire neventaken bezorgden deze civiele marine de bijnaam *Setengah kompeni* (halve militaire compagnie/marine).¹⁷

De schepen van de Gouvernementsmarine waren staatschepen. In 1939, aan de vooravond van de Tweede Wereldoorlog, werden de schepen en bemanning van de (sinds 1936 zo genoemde) Dienst van Scheepvaart gemilitariseerd bij Nederlands-Indisch Besluit.¹⁸ De dienst kwam onder bevel van de commandant der Zeemacht in Nederlands-Indië. De witte schepen, nu met voorvoegsel Hr.Ms., werden geschilderd in de marine-grijze kleur van de Koninklijke Marine en de rangen van het personeel werden aangepast aan die van de Koninklijke Marine.¹⁹ Op 1 maart 1942 werd de Gouvernementsmarine gedemilitariseerd. Daarop vernietigde de bemanning veel schepen van de Gouvernementsmarine, om deze uit handen van de Japanse bezetter te houden. Daarom hebben alle gouvernementsschepen die tussen 1939 en 1942 zijn gezonken, de status van oorlogsschip. Bij gouvernementsbesluit van 27

februari 1947 werd de Dienst van Scheepvaart opgewaardeerd tot Departement van Scheepvaart, onafhankelijk van de Koninklijke Marine. De functie van hoofd Departement van Scheepvaart werd op 27 december 1949 opgeheven.

Staatschepen gebruikt voor niet-commerciële doeleinden

Schepen van Rijkswaterstaat, de politie, visserij-inspectie en de douane zijn staatschepen. Er is nog geen onderzoek gedaan naar mogelijke verliezen die in de lijst van staatschepen terecht zouden kunnen komen. In de komende jaren zal de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed in samenwerking met de relevante rijksorganisaties het onderzoek hiernaar oppakken.

Verenigde Oost-Indische Compagnie (VOC), 1602-1799

Tussen 1595-1602 zonden de zogenoemde voorcompagnieën 65 schepen uit naar Azië, verdeeld over 15 vloten. Op 20 maart 1602 verleenden de Staten-Generaal de Verenigde Oost-Indische Compagnie (VOC) een octrooi waarin de VOC voor 21 jaar het monopolie kreeg voor de vaart vanuit de Republiek beoosten Kaap de Goede Hoop en door de Straat Magellaan. De Staten-Generaal stonden de VOC toe uit hun naam forten te bouwen, gouverneurs aan te stellen, soldaten te legeren, militair op te treden en verdragen te sluiten.²⁰ Het octrooi werd keer op

¹⁶ J.J.A. Wijn ed., *Tot in de verste uithoeken... De cruciale rol van de Gouvernements Marine bij het vestigen van de Pax Neerlandica in de Indische Archipel 1815-1962* (Amsterdam, 1998) 20.

¹⁷ J.P. Nieborg, *Indië en de zee. De opleiding tot zeeman in Nederlands-Indië 1743-1962* (Amsterdam, 1989) 67.

¹⁸ NI Staatsblad 384/1939

¹⁹ J.J.A. Wijn, *Tot in de verste uithoeken*. 57.

²⁰ F. S. Gaastra, *Geschiedenis van de VOC. Opkomst, bloei en ondergang* (herziene dr.; Zutphen, 2014).

Anker, Cuba veldwerk © RCE

keer vernieuwd, waarbij de inhoud kon worden aangepast. Na de Bataafse Omwenteling in 1795 werd de VOC genationaliseerd en moesten de bewindhebbers van het failliete bedrijf plaatsmaken voor het Comité tot de Zaken van de Oost-Indische Handel en Bezittingen (1796-1800). Als gevolg van de staatsregeling van mei 1798 werd de handel van de VOC een zaak van de overheid. Nadat het octrooi op 31 december 1799 afliep, volgde een Raad van Aziatische bezittingen en Etablissements het comité op. De taken van de Aziatische Raad werden overgenomen door het ministerie van Koophandel en Koloniën.²¹ Op grond van deze overeenkomst beschouwt Nederland zich als eigenaar van de VOC-schepen.

West-Indische Compagnie (WIC), 1621-1790

De WIC werd op 3 juni 1621 opgericht. De inhoud van het octrooi vertoonde veel overeenkomsten met het charter van de VOC. In het octrooi was bepaald dat de compagnie het monopolie bezat op de handel en scheepvaart op West-Afrika ten zuiden van de Kreeftskring, op Amerika en op de eilanden in de Atlantische Oceaan, gelegen tussen de twee meridianen, getrokken over Kaap de Goede Hoop en het oostelijk uiteinde van Nieuw-Guinea. De WIC kreeg binnen haar octrooigebied het recht bondgenootschappen te

sluiten, rechtspraak te plegen, koloniën te stichten en een krijgsmacht te onderhouden.²² De Staten-Generaal stelden de compagnie in geval van oorlog forse militaire hulp in het vooruitzicht. In 1674 ging de eerste WIC failliet en werd de compagnie ontbonden. Op 20 september 1674 verleenden de Staten-Generaal een octrooi aan de tweede WIC. Eind 1791 namen de Staten-Generaal vervolgens alle WIC-aandelen over en kwamen de koloniën onder rechtstreeks bestuur van de Staten-Generaal. Die richtten daarvoor een Comité tot de Zaken van de Koloniën en Bezittingen op de kust van Guinea en Amerika op, het latere ministerie van Koloniën.²³ Op grond van deze overeenkomst claimt Nederland het eigendom van de schepen van de WIC.

Koopvaardij

In de definitie die in dit rapport wordt gehanteerd, zijn handelsschepen particulier eigendom. De rijksoverheid is niet verantwoordelijk voor het beheer van particuliere koopvaardijsschepen in het buitenland. Er kunnen echter andere redenen zijn waarom de overheid parti-

²¹ F.S. Gaastra, *Geschiedenis van de VOC*; E.S. van Eyck van Heslinga, *Van Compagnie naar koopvaardij. De scheepvaartverbinding van de Bataafse Republiek met de koloniën in Azië 1795-1806* (Amsterdam, 1988).

²² H. den Heijer, *Geschiedenis van de WIC; opkomst, bloei en ondergang* (vierde herziene druk: Zutphen, 2013). 27-31.

²³ H. den Heijer, *Geschiedenis van de WIC*. 185.

culiere koopvaardij schepen of scheepswrakken toch wil beschermen, bijvoorbeeld om de emotionele waarde of om de intrinsieke waarde van maritiem-culturele erfgoed. Deze overwegingen spelen vaak vooral een rol bij koopvaardij schepen die tijdens de Eerste en Tweede Wereldoorlog zijn vergaan terwijl ze werden ingezet om de levenslijn in stand te houden tussen Nederland en zijn koloniën of die werden ingezet voor de geallieerde oorlogvoering.

Koopvaardijvloot voor de Tweede Wereldoorlog

De Nederlandse koopvaardijvloot behoorde voor de Tweede Wereldoorlog tot een van de grootste en modernste vloten ter wereld. Het meest recente overzicht van de organisatie van de koopvaardijvloot vlak voor, tijdens en direct na de Tweede Wereldoorlog is geschreven door Saskia Klooster. Deze paragraaf is gebaseerd op haar bevindingen.²⁴ Met een omvang van circa 3.000.000 bruto registerton (brt) nam de Nederlandse koopvaardijvloot de zevende positie in op de wereldranglijst. Als gevolg van de toenemende spanningen in Europa nam de regering in 1939 maatregelen om de invoer van voedingsmiddelen en grondstoffen te garanderen en de veiligheid van de koopvaardijvloot te garanderen. Op grond van de Schepenverordening van 1939 kon de overheid bij oorlog scheepsruimte vorderen voor het landsbelang. Hierbij ging het om een gebruiksverordening, geen bezitsverordening. Op 4 september 1939 – drie dagen nadat de oorlog uitbrak – werd het Rijksbureau Zeescheepvaart belast met de uitvoering van deze wet. Zolang Nederland nog neutraal was, voerden de schepen de neutraliteitskenmerken: op de boeg de nationale vlag en midscheeps de naam van het schip in witte letters. Op 8 mei 1940 trad de Wet op de Zetelverplaatsing in werking. Op grond van deze wet kregen Nederlandse ondernemingen het recht hun plaats van vestiging naar een ander rijksdeel te verplaatsen. Twee dagen later viel het Duitse leger Nederland binnen. Tijdens de meidagen viel een gedeelte van de koopvaardijvloot (circa 500.000 brt) in handen van de bezetter. De status van een gezonken koopvaardij schip in handen van de bezetter is

complex en onder andere afhankelijk van de manier waarop de bezetter de schepen heeft ingezet, bijvoorbeeld door het als oorlogsschip te gebruiken of voor de transport van zaken. Het gaat hier te ver om de verschillende opties verder uit te werken. Dat zal per casus bekeken moeten worden.

Koopvaardijvloot tijdens de Tweede Wereldoorlog

Het overgrote deel van de koopvaardijvloot en zijn bemanning (circa 12.500 Nederlanders en 6.000 ‘onderdanen’, inwoners van de overzeese gebiedsdelen die de Nederlandse nationaliteit niet hadden) bleef voor Nederland behouden en kon worden ingezet voor de geallieerde oorlogsinspanning. Vertegenwoordigers van de Nederlandse rederijen richtten in Londen de Nederlandse Scheepvaart en Handelscommissie op (*Netherland(s) Shipping and Trading Committee / NSTC*). De vloot werd ingezet in geallieerd verband, maar bleef onder Nederlandse vlag varen. Om de positie en rechten van de NSTC binnen het internationale handelsverkeer veilig te stellen, werd een naamloze vennootschap volgens Engels recht opgericht: *Netherlands Shipping and Trading Committee Limited*. De regering in ballingschap ging aanvankelijk niet over tot bezitsverordening. De NSTC werd aangewezen als beheerder (*custodian*) van de belangen van vrijwel alle Nederlandse schepen, bemanningen en lading. De NSTC verhuurde scheepsruimte voor een bepaalde periode (timecharter) aan het *British Ministry of Shipping* en zijn opvolger het *British Ministry of War Transport* (BMWT). De BMWT besliste – in overleg – over de geheime routing van de schepen. Een deel van de schepen werd vrijgegeven om de verbindingen te onderhouden met en tussen de koloniën. Bij Koninklijk Besluit van 6 juni 1940 werd de minister van Defensie gemachtigd ‘regelen vast te stellen op grond waarvan Nederlanders en Nederlandse onderdanen, die niet dienstplichtig zijn, of wel dienstplichtig zijnde niet in werkelijke dienst zijn geroepen, verplicht worden persoonlijke diensten bij of ten behoeve van de scheepvaart te verrichten’.²⁵ Iedere zeeman die zich aan deze vaarplicht onttrok, werd gezien als deserteur en als zodanig behandeld of gestraft. Op 11 maart 1942 werd de vaarplicht aangescherpt in het Vaarplichtbesluit 1942. Op grond van dit besluit werden de straffen

²⁴ Deze paragraaf is gebaseerd op en overgenomen van S. J. Klooster, ‘Verplicht varen. De inzet van de Nederlandse koopvaardij in vogelvlucht’ in: A. van Dissel e.a. ed., *De Nederlandse koopvaardij in oorlogstijd* (Amsterdam, 2014).

²⁵ Geciteerd in S. J. Klooster, *Verplicht varen*. 30.

voor het niet naleven van de vaarplicht verhard en geüniformeerd. Schendingen van de vaarplicht werden voortaan behandeld door een nieuw ingestelde Nederlandse rechtbank in Londen.

Na de val van Indië in maart 1942, groeide de behoefte bij de Nederlandse overheid aan volledige controle over de inzet van de koopvaardijvloot. Dit leidde tot het Zeeschepenbesluit 1942 en bezitsvordering door de Staat op 6 juni 1942. De *custodian* volmacht van de NSTC werd ingetrokken; de regering verzocht de NSTC om namens haar op te treden als bewindvoerder van de vloot. Vanaf dat moment legde de NSTC verantwoording af aan de minister van Handel, Nijverheid en Scheepvaart. De koopvaardij-schepen werden voortaan volledig uitgerust op kosten van de Staat. De bewindvoering werd per 1 augustus overgedragen aan de minister van Scheepvaart en Visserij. Deze liet zich adviseren door vijf deskundigen uit de NSTC, die als ambtenaar in dienst traden. Vanaf 6 juni 1942 waren de gevorderde koopvaardij-schepen staats-schepen geworden. Zij konden worden ingezet voor commerciële en niet-commerciële doeleinden. Of de schepen bescherming en/of immuniteit genieten, hangt af van de activiteiten van het schip op het moment dat het zonk: commercieel of niet-commercieel. Deze handels-schepen vertoonden niet alle kenmerken van oorlogsschepen en kunnen dus niet worden aangemerkt als een oorlogsschip.

Om te voldoen aan de grote behoefte aan vervoer van goederen, militairen, evacués en repatrianten, werd in augustus de *United Maritime Authority* (UMA) opgericht. Volgens deze regeling spraken de geallieerde landen af hun koopvaardij-schepen na de oorlog een bepaalde periode gezamenlijk te beheren en in te zetten. De UMA trad op 23 mei 1945 in werking en bleef tot 2 maart 1946 van kracht. Diezelfde dag werd de vaarplicht ingetrokken.

Tijdens de oorlog kwamen 3400 bemanningsleden van de Nederlandse vloot om bij de uitoefening van hun plicht, en ging ruim 1.600.000 brt verloren.²⁶

Kaperschepen (tot 1856)

Kaperschepen vormen een bijzondere categorie. In de vroegmoderne tijd kregen particuliere handelaren in oorlogstijd met een commissie- of kaperbrief permissie van de Staat, de VOC of de WIC om vijandelijke schepen te nemen. Kaapvaart was legale particuliere oorlogvoering, met het primaire doel de vijand gedurende de oorlog economische schade toe te brengen. Kaapvaart werd afgeschaft in de Verklaring van Parijs (1856).

Kaperschepen waren bewapend en namen deel aan vijandelikheden. Ze werden echter niet beschouwd als oorlogsschepen of staats-schepen. Met de kaperbrief konden ze, naast kaperactiviteiten, ook andere activiteiten uitvoeren, die niet door de staat gesanctioneerd waren. Of kaperschepen op het moment van zinken een door de staat gesanctioneerde activiteit of andere activiteiten uitvoerden, is vaak lastig uit te zoeken.

Particuliere schepen voerden soms oorlog in volledige opdracht van een Staat, zonder dat ze nevenactiviteiten deden. Dit geldt bijvoorbeeld voor VOC-schepen die door de admiraliteiten werden gehuurd en ingezet bij zeeslagen. Omdat deze schepen tijdens de inzet volledig in gebruik waren door de Staat, beschouwen we ze wel (tijdelijk) als staats-schepen. Mochten de schepen dus in die status zinken, dan ligt het eigendom bij de Nederlandse Staat.

De cijfers op een rij

In deze paragraaf worden het aantal vergane en vermiste staats-, koopvaardij-, en kaperschepen en de geschatte verliezen vanaf de Tachtigjarige Oorlog tot heden in verschillende tabellen weergegeven.

²⁶ In totaal gingen 6 vissersschepen aan de vooravond van de Nederlandse betrokkenheid bij WO II ten onder, waarbij in totaal 32 doden vielen. Zie link: <https://75jaarvrij.nl/cms/view/57992850/shortread-08-2020-vissersschepen-gevorderd>.

Tabel 2. Aantallen commissiebriefen en geschatte verliezen²⁷

Oorlog	Commissies Amsterdam	Commissies Zeeland	Commissies overig	Commissies sub totaal	Aantoonbare verliezen	Geschat verliezen
1e Engelse oorlog			100	100		5
2e Engelse oorlog	37	93		130		7
3e Engelse oorlog	75	184		259		13
Negenjarige oorlog	>95	31		126		6
Spaanse successie oorlog	100	429	40	569	20	28
4e Engelse oorlog		9	20	29	2	
Bataafse republiek			81	81	3	4
Totaal	307	746	241	1294	25	64

Tabel 3. Aantal vergane schepen per scheepvaarttak voor 1813

	Aantoonbaar	Schatting*
Oorlogsvloot	270	270/340
WIC	40	105/> 200
Kaapvaart	25	64
VOC retour	401 (deels geborgen) + 142 (vermist) = 543	Ong 550/> 700
Totaal	878	989/1304

* Er worden in deze kolom twee cijfers gepresenteerd. Het eerste is op basis van eerder literatuuronderzoek waarin ook het aantoonbare verlies is meegenomen, het tweede (hogere) cijfer is op basis van het nalopen van alle bekende en beschikbare lijsten van schepen en daarop aangemerkte verliezen. Deze schepen zijn opgenomen in het database van MaSS. Een deel daarvan is al gepubliceerd op mass.cultureelerfgoed.nl, een ander deel is verzameld en wordt op korte termijn stapsgewijs ingevoerd op deze website. Die uitgebreidere lijst moet nog kritisch worden geëvalueerd, om te zien of er nog overlap in zit of namen verwisseld zijn. Daarom houden we op dit moment twee cijfers aan.

²⁷ Het aantal commissies is ontleend aan: E. van der Oest, 'De Nederlandse kaapvaart: van vrijheidsstrijders tot commerciële ondernemers 1568-1810' (werkstuk Universiteit Leiden z.j.) 36. De aantoonbare verliezen zijn ontleend aan: J.Th.H. Verhees-van Meer, *De Zeeuwse kaapvaart tijdens de Spaanse Successieoorlog 1702-1713* (Middelburg, 1986) 222-243; F.C. Cornet, *De Nederlandse kaapvaart tijdens de Bataafse en Franse tijd (1795-1813)* (werkstuk Universiteit Leiden, z.j.) 51-65 en aan twee e-mails van Johan Francke aan Anita van Dissel, 13 en 16 oktober 2019. De geschatte verliezen zijn berekend door het aantal commissies, en met 0,05 te vermenigvuldigen en af te ronden.

Tabel 4. Totale lijst vermiste en gezonken Nederlandse schepen

Organisatie	Geschat aantal gezonken schepen	Oorlogsgraf	Eigendom Nederland
Koninklijke Marine (vanaf 1813) (+Indische Militaire Marine)	159*		Ja
Koninklijke Marine WO II (1939-1945)	Tot nu toe 52**	26	Ja
Koninklijke Marine WO I (1914-1918)	3	2 ²⁸	Ja
Admiraliteit (1597-1795)	160-165/ 340**		Ja
Koopvaardij WO II	Ca. 400; ca. 1.600.000 brt		Nee
Visserij WO II	71		Nee
Koopvaardij WO I	Ca. 245 met ca. 311.000 brt		Nee
VOC (1602-1795/9) retour	543: 401 'wrecked'; 142 'lost'*** / >700		Ja
VOC-navale macht intra-Aziatisch	58 / > 100*		Ja
WIC (1621-1792)	105 / > 200*		Ja
Koloniale Marine + Gouvernementsmarine (1821 – 1949)	63		Ja
Kaapvaart	64		Ja (komt voor)
KW, Rijkswaterstaat	Nog onbekend		Ja
Loodswezen, douane	Nog onbekend		Ja
Totaal	1868/2342	28	1626

*159 schepen in totaal is inclusief de 52 uit WWII en de 3 uit WWI

**Database MaSS (grotendeels ingevoerd op de MaSS-website, deels nog offline)

***Schepen vermeld in de database Dutch Asiatic Shipping; het werkelijke aantal is hoger. Veel retourschepen eindigden op de intra-Aziatische handelsroutes.

²⁸ Nederland was in WO I neutraal. Er zijn bij twee van deze schepen mensen overleden die mogelijk nog in het wrak liggen. Die zijn daarom in deze tabel aangegeven. De definitie van het begrip oorlogsgraf is in dit rapport echter specifiek gericht op WO II, maar ook voor die periode geldt dat er goedge onderwater geen directe juridische bescherming geniet.

Conclusie

Om vast te kunnen stellen hoeveel wrakken van Nederlandse staatsschepen er in de wereld op de zeebodem liggen, moeten we eerst zorgvuldig definiëren over welke schepen de Nederlandse Staat het eigendom claimt. Gaat het om staatsschepen, oorlogsschepen of zelfs VOC- en WIC-schepen? Deze definiëring bepaalt immers in hoeverre de Staat nog altijd verantwoordelijk is voor het beheer van deze scheepswrakken. In dit rapport hebben we de feiten rondom eigendom en Nederlandse verantwoordelijkheid voor scheepswrakken zo goed als mogelijk op een rij gezet. Op basis van de definities en criteria zoals die zijn gedefinieerd, hebben we nu zicht op 2342 verloren gegane schepen. Op 1626 daarvan kan de Nederlandse Staat een claim leggen, ongeacht waar ter wereld ze vergaan kunnen zijn. Dit getal is opgebouwd uit de bekende verliezen, en verschillende beredeneerde inschattingen. Dit betekent overigens niet dat we hiermee alle Nederlandse scheepswrakken in beeld hebben. Veel archieven zijn niet meer compleet, zoals die van de admiraliteiten, andere zijn digitaal nog slecht ontsloten. Beetje bij beetje komt uit de archieven meer informatie boven. Behalve het aantal dat voor de VOC-retourschepen is meegenomen en waarvan een groot deel destijds al is geborgen of afgebroken, is van de andere categorieën veel minder bekend over het lot van de wrakken na het zinken. De maximale inschattingen van deze categorieën zijn nu

meegenomen, maar ook dan komen we niet verder dan dat het werkelijke getal groter is dan het gegeven getal.

Er zijn ook categorieën die op dit moment nog niet of nauwelijks onderzocht zijn. Het gaat hier vooral om staatsschepen zoals die van Rijkswaterstaat, de vroegere geologische dienst, het loodswezen of de douane. Naar verwachting zullen deze aantallen niet drastisch veranderen. Anders is het met de inter-Aziatische VOC-schepen. Hoewel o.a. Parthesius (2010) al wel eerder een aanzet heeft gegeven om het belang van deze handel voor de VOC inzichtelijk te maken, is het aantal verliezen nog onvolgende onderzocht. Hierbij is ook de definiëring nog altijd een probleem. Immers, vallen de wrakken van Chinese jonken die onder VOC-vlag voeren, ook onder de bezittingen van de VOC en dus nu van de Nederlandse Staat? En in hoeverre is dit – als er geen historisch materiaal aan ten grondslag ligt – dan te bewijzen?

De categorie vliegtuigwrakken in den vreemde is niet meegenomen in het overzicht van Nederlandse wrakken. Er zijn echter wel duidelijk overeenkomsten met scheepswrakken in eigendomsclaim en dus in verantwoordelijkheden voor de Nederlandse Staat. Onderzoek naar deze categorie wrakken in het buitenland is kort geleden gestart. Een protocol over hoe om te gaan met deze categorie is in de maak. Hieruit blijkt hoe complex het eigendom hierover ligt. Pas wanneer er consensus is over de definities die moeten worden gehanteerd voor vliegtuigen, kan ook voor deze categorie een overzicht worden gemaakt.

MaSS, een publiek toegankelijk domein

Om te voldoen aan de vraag van de Tweede Kamer om transparantie te bieden over de wrakentelling, is besloten om de wrakken te presenteren in het publieke domein, op een publieks-website. Dit is MaSS (Maritime Stepping Stones) geworden; een publiek geografisch informatiesysteem (GIS) waarin globale locaties²⁹ worden gekoppeld aan verhalen over de wrakken. De lijst van bekende vergane reitourschepen van de VOC en van de WIC staat inmiddels compleet in MaSS, evenals alle gezonken marineschepen in de Tweede Wereldoorlog. Het systeem is ook opgepakt door de internationale archeologische gemeenschap, waarmee de verzamelde informatie binnen dit project breed verspreid wordt. MaSS wordt beheerd door de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE). In principe kan iedereen informatie bijdragen aan het systeem. Voordat de informatie echter definitief zichtbaar wordt, checkt de RCE de inhoud van de bijdrage. Zo kan dus iedereen helpen om een zo compleet mogelijk overzicht te houden van Nederlandse scheepswrakken in den vreemde.

Zie: <https://mass.cultureelerfgoed.nl>

MACHU, specifieke informatie op aanvraag

Naast het MaSS-systeem is er ook een geografisch informatiesysteem (GIS) specifiek ingericht voor het beheer van de scheepswrakken. Omdat in dit systeem ook precieze informatie vermeld wordt over o.a. posities, is besloten dit alleen op aanvraag open te stellen. Dit MACHU-systeem wordt beheerd door Rijkswaterstaat in samenwerking met de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed en de Hydrografische Dienst van de Marine.³⁰ Het systeem wordt ook gedeeld met archeologen en erfgoedbeheerders van de Nederlandse eilanden in de Cariben.

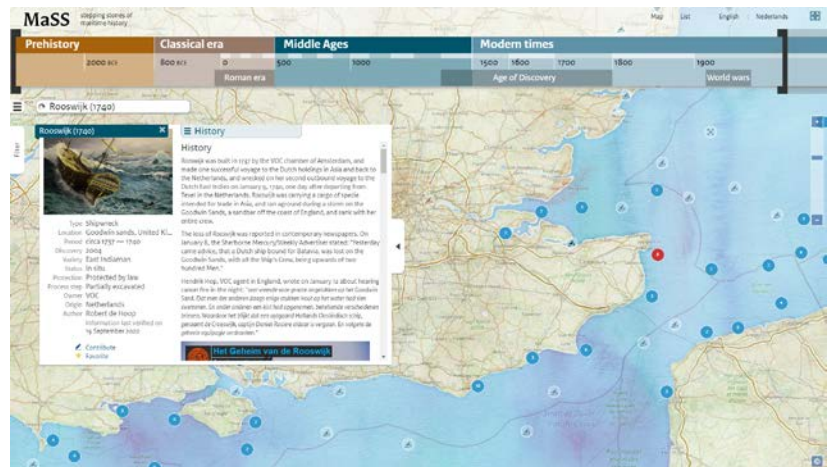
Zie: MACHU | Maritime Heritage | Cultural Heritage Agency (cultureelerfgoed.nl)

²⁹ In het MaSS-systeem – de publieke GIS-viewer – worden de posities van de scheepswrakken afgerond in decimalen. In het MACHU-systeem (alleen op aanvraag toegankelijk) staan de exacte, niet afgeronde posities vermeld.

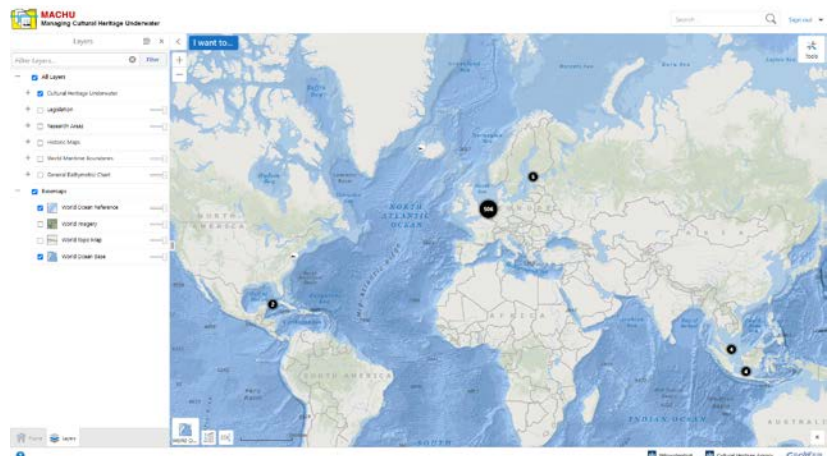
³⁰ MACHU staat voor Managing Cultural Heritage Underwater en is tijdens het gelijknamige Europese Unie-project (Cultuur 2000) tussen 2006 en 2009 ontworpen.

De hoofdpagina van Maritime Stepping Stones - MaSS © RCE

Voorbeeld van een site in MaSS © RCE

De online MACHU viewer © MACHU project

Nederlands cultureel erfgoed

Sommige schepen zijn interessant vanuit het perspectief van Nederlands erfgoed. Niet al deze schepen vallen onder de Nederlandse soevereiniteitsclaim. Dan ontbreekt dus de juridische basis onder een eventuele eigendomsclaim door de Nederlandse Staat. Toch kunnen een kuststaat en (voormalige) vlaggenstaat ook dan een samenwerking opzetten op basis van een emotionele of inhoudelijke kennisclaim of interesse.

Soms is er geen sprake meer van een Nederlandse claim, doordat de eigendomstitel in het verleden rechtmatig is overgegaan in handen van een andere Staat. Toch kan ook in dergelijke gevallen de geschiedenis van het wrak cultureel-historisch voor ons land grote waarde hebben.

Ditzelfde geldt voor schepen die eerder op grond van een officieel en legaal bergingscontract (gedeeltelijk) zijn leeggehaald. Zo'n contract betekent echter niet dat het eigendom van het wrak is overgegaan in andere handen. Het betekent wel dat de spullen die bij de berging omhoog zijn gehaald van eigenaar zijn gewisseld via een verdeelsleutel, bijvoorbeeld 75% voor de berger en 25% voor de Staat. De laatste bekende officiële berging op een Nederlands schip van cultureel-historisch belang is uitgevoerd op het VOC-schip *Rooswijk*. Dit contract is ontbonden en vervolgens is dit schip in 2017 en 2018 archeologisch onderzocht. Er is nu geen actief bergingscontract meer in omloop.

Nederland werkt in zijn beheer van scheepswrakken zo veel mogelijk samen met andere landen. Dit is noodzakelijk om tot een effectief beleid te komen, waarin kuststaat en vlaggenstaat elkaar kunnen versterken. Het levert naast effectief beleid en wederzijds begrip ook vaak nieuwe historische inzichten op, omdat mensen uit andere landen en culturen ons een spiegel kunnen voorhouden. Het is belangrijk ons te realiseren dat de Nederlandse scheepswrakken ons iets kunnen vertellen over wie we waren en wie we zijn. Of dit nu de mooie of slechte kanten zijn van ons verleden, het is belangrijk dat we

hieruit leren en met de verzamelde informatie het debat over gevoelige kwesties ondersteunen.

Daarnaast dienen we ons te realiseren dat er ook schepen van andere nationaliteiten in Nederlandse wateren liggen. Een deel daarvan heeft nog altijd soevereine rechten. Een eerste globale inschatting leverde op het Nederlands Continentaal Plat (NCP) alleen al ongeveer 150 tot 200 vooral Britse en Duitse oorlogswrakken op. Van een aantal hiervan is hun positie en geschiedenis bekend. Deze zijn dan ook in MaSS te vinden.

Kanon, St. Eustatius © RCE

Bijlage 1 Projectteam

Naam	Functie projectteam	Functie en instelling
Dr. Martijn R. Manders	Hoofdprojectleider	RCE, universitair hoofddocent Maritieme Archeologie, Universiteit Leiden
Dr. Anita M.C. van Dissel	Projectleider	Universitair hoofddocent Maritieme Geschiedenis, Universiteit Leiden
Drs. Will Brouwers	Onderzoeker/MaSS	Zelfstandig onderzoeker
Robert de Hoop MA	Onderzoeker/MaSS	RCE
Martijn Heijink MA	Onderzoeker	Zelfstandig onderzoeker
Auke Heitz	Onderzoeker	MA-student Archeologie Universiteit Leiden, trainee Ministerie van Defensie
Jouke Spoelstra	Onderzoeker	Ministerie van Defensie, adviseur oorlogswrakken CZSK
Oscar de Vroomen	Onderzoeker	MA-student Geschiedenis Universiteit Leiden, trainee Ministerie van Defensie
Mr. dr. Martin Fink	Adviseur	Ministerie van Defensie
Annemarieke Künzli	Adviseur	Ministerie van Buitenlandse Zaken
Tom Diederer	Adviseur	Ministerie van Buitenlandse Zaken
Marieke van Ommeren MA	Secretaris	RCE

Documentatie

Nederlands Instituut voor Militaire Historie, Den Haag, Schependocumentatie Koninklijke Marine.

Websites

- Dutch Asiatic Shipping resources.huygens.knaw.nl/das
 - Defensie www.defensie.nl/onderwerpen/onderscheidingen/mobilisatie-oorlogskruis
 - Maritiem portal www.maritiemportal.nl
 - MaSS mass.cultureelerfgoed.nl
 - Oorlogsgravenstichting <https://oorlogsgravenstichting.nl/>
 - The Trans-Atlantic Slave Trade Database and Intra American Slave Trade Database, www.slavevoyages.org
 - Verenigde Oost-Indische Compagnie www.vocsite.nl
-

Literatuur

Acquoy, J., *Deventer's participatie in de West-Indische Compagnie* (Deventer, 1922).

Asaert, G., e.a., *Maritieme Geschiedenis der Nederlanden*, 4 delen (Bussum, 1976-1978).

Alphen, M. van, *Het oorlogsschip als varend bedrijf: schrijvers, administratie en logistiek aan boord van Nederlandse marineschepen in de 17de en 18de eeuw* (Franeker, 2014).

Alphen, M. van, J. Hoffenaar, A. Lemmers en C. van der Spek, *Krijgsmacht en handelsgeest. Om het machtssevenwicht in Europa 1648-1813* (Amsterdam, 2019).

Backer Dirks, F.C., *De Gouvernements Marine in het voormalige Nederlands-Indië in haar verschillende tijdsperiodes geschetst 1861-1949*, 3 delen (Houten, 1985-1989).

Balen, W.J. van, *Hollandsche kapers op Amerikaansche kusten: verhalen uit het optreden onzer voorouders in de wateren der drie Amerika's* (Leiden, 1942).

Bezemer, K.W.L., *Geschiedenis van de Nederlandse Koopvaardij in de Tweede Wereldoorlog*, 3 delen (Amsterdam, 1986).

Beylen, J. van, e.a., *Maritieme encyclopedie*, 7 delen (Hilversum, 1970-1973).

Binder, F., 'Die Zeeländische Kaperfahrt 1654-1662', in: *Archief Koninklijk Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen*, 1976, 40-92.

Boelmans Kranenburg, H.A.H. en J.P. van der Voort, *Een Zee te Hoog. Scheepsrampen bij de Nederlandse Zeevisserij 1860-1976* (Bussum, 1979).

Bruijn, J.R., *Varend verleden: de Nederlandse oorlogsvloot in de zeventiende en achttiende eeuw* (z.p.[Amsterdam] 1998).

Bureau Maritieme Historie van de Marinestaf, *De Nederlandse zeemacht in de Kraalzee*, 2 delen (intern document Koninklijke Marine, 1964).

Cornet, F.C., *De Nederlandse kaapvaart tijdens de Bataafse en Franse tijd (1795-1813)* (werkstuk Universiteit Leiden, z.j.).

Dissel, A.M.C. van, 'Tropenjaren: de Nederlandse zeemacht in Aziatische wateren (1816-1962)', in: J.R. Bruijn en C.B. Wels, *Met man en macht. De militaire geschiedenis van Nederland 1550-2000* (Amsterdam, 2003), 245-287.

Dissel, A.M.C. van, 'Zeemacht versus zeeroof. Operationele inzet in koloniale wateren (1814-circa 1880)', in: G. Teitler, A.M.C. van Dissel en J.N.F.M. à Campo, *Zeeroof en zeeroofbestrijding in de Indische archipel (19de eeuw)* (Amsterdam, 2005), 193-234.

Dissel, A. van, M. Elands, H. Faber en P. Stolk eds., *De Nederlandse koopvaardij in oorlogstijd* (Amsterdam, 2014).

- Eekhout, Luc**, *Het Admiralenboek. De vlagofficieren van de Nederlandse marine 1382-1991*. Bijdragen tot de Nederlandse Marinegeschiedenis 6 (Amsterdam, 1992).
- Enthoven, Victor**, *Zeeland en de opkomst van de Republiek: handel en strijd in de Scheldedelta, c. 1550-1621* (proefschrift Universiteit Leiden, 1996).
- Eijck van Heslinga, E.S.**, *Van Compagnie naar koopvaardij: de scheepvaartverbinding van de Bataafse Republiek met de koloniën in Azië 1795-1806* (Amsterdam, 1988).
- Fink, M.D.**, De bescherming van gezonken oorlogsschepen, *Militair Rechtelijk Tijdschrift*, 110: 4 (2017).
- Foreest, H.A. van en R.E.J. Weber**, *De Vierdaagse Zeeslag 11-14 juni 1666* (Amsterdam, 1984).
- Francke, J.**, *Utiliteyt voor de gemeene saake: de Zeeuwse commissievaart en haar achterban tijdens de Negenjarige Oorlog, 1688-1697*, 2 delen (proefschrift Universiteit Leiden, 2001).
- Francke, Johan**, *Al die willen te kaap'ren varen: de Nederlandse commissievaart tijdens de Vierde Engelse Oorlog 1780-1784* (Zutphen, 2019).
- Gaastra, F.**, *Geschiedenis van de VOC. Opkomst, bloei en ondergang* (herz. dr.; Zutphen, 2014).
- Goslinga, Cornelis Ch.**, *The Dutch in the Caribbean and on the Wild Coast, 1580-1680* (Assen, 1971).
- Goslinga, Cornelis Ch.**, *The Dutch in the Caribbean and in the Guianas 1680-1791* (Assen, 1985).
- Groen, P., van Nimwegen, R. Prud'homme van Reine, L. Sicking en A. van Vliet**, *De Tachtigjarige Oorlog. Van opstand naar geregelde oorlogvoering 1568-1648* (Amsterdam 2013) 17-36, 161-217.
- Groen, P., A. van Dissel, M. Loderichs, R. Limpach en T. Brocades Zaalberg**, *Krijgsmacht en kolonie. Opkomst en ondergang van Nederland als koloniale mogendheid 1816-2010* (Amsterdam, 2021).
- Heijer, H. den**, *Goud, ivoor en slaven: scheepvaart en handel van de Tweede Westindische Compagnie op Afrika, 1674-1740* (Zutphen, 1997).
- Heijer, H. den**, *Expeditie naar de Goudkust: het journaal van Jan Dircksz. Lam over de Nederlandse aanval op Elmina 1624-1626*, werken uitgegeven door de Linschoten Vereeniging 105 (Zutphen, 2006).
- Heijer, H. den**, *Geschiedenis van de WIC: opkomst, bloei en ondergang* (vierde druk; Zutphen, 2013).
- Heijer, H. den**, *Goud en Indianen: het journaal van Hendrick Brouwers expeditie naar Chili in 1643*, werken uitgegeven door de Linschoten Vereeniging 114 (Zutphen, 2015).
- Heijink, M.P.**, *Connecting colonies: shipping, trade and administration between New Netherland and Curaçao, 1645-1664* (Researchmasterscriptie geschiedenis, Universiteit Leiden, 2015).
- l'Honoré Naber, S.P.**, *De West-Indische Compagnie in Brazilië en Guinee* (voordracht voor de afdeling 's-Gravenhage van de Koninklijke Nederlandse Vereniging 'Onze Vloot', 13 maart 1930).
- Horst, A. J. van der**, *Roemloos vergaan: compendium van verloren gegane schepen 1500-1800* (Amsterdam, 2011).
- Jonge, J.C. de**, *Geschiedenis van het Nederlandsche zeewezen*, facsimile van tweede druk, 6 delen (Alkmaar, 1858-1862, Franeker, 1993).
- Klooster, S. J.**, 'Verplicht varen. De inzet van de Nederlandse koopvaardij in vogelvlucht', in: Anita van Dissel, Martin Elands, Hylke Faber en Pieter Stolk eds., *De Nederlandse koopvaardij in oorlogstijd* (Amsterdam, 2014).
- Korteweg, J. E.**, *Kaperbloed en koopmansgeest: 'Legale zeeroof' door de eeuwen heen* (Amsterdam, 2006).
- Laet, J. de**, *laerlyck verhael van de verrichtinghen der Geotroyeerde West-Indische Compagnie in derthien boecken*, bezorgd door S.P. l'Honoré Naber, 4 delen, werken uitgegeven door de Linschoten Vereeniging 34, 35, 37 en 40 ('s-Gravenhage, 1931-1937).
- Latimer, J.**, *Buccaneers of the Caribbean: how piracy forged an empire* (Cambridge Massachusetts, 2009).

- Marley, D. F.**, *Pirates and privateers of the Americas* (Santa Barbara, 1994).
- Menkman, W.R.**, *De Nederlanders in het Caraïbische Zeegebied waarin vervat de geschiedenis der Nederlandsche Antillen* (Amsterdam, 1942).
- Munching, L.L. von**, *De Nederlandse koopvaardijvloot in de Tweede Wereldoorlog* (Bussum, 1979).
- Nieborg, J.P.**, *Indië en de zee. De opleiding tot zeeman in Nederlands-Indië 1743-1962* (Amsterdam, 1989).
- Oest, E. van der**, *De Nederlandse kaapvaart: van vrijheidsstrijders tot commerciële ondernemers 1568-1810* (werkstuk Universiteit Leiden, z.j.)
- Parthesius, R.**, *Dutch Ships in Tropical Waters. The Development of the Dutch East India Company (VOC) Shipping Network in Asia 1595-1660* (Amsterdam, 2010).
- Prud'homme van Reine, R.B., en E.W. van der Oest**, *Kapers op de kust: Nederlandse kaapvaart en piraterij, 1500-1800* (Vlissingen, 1991).
- Ratelband, K.**, *De Westafrikaanse reis van Piet Heyn 1624-1625, werken uitgegeven door de Linschoten Vereeniging 61* ('s-Gravenhage, 1959).
- Raven, G.J.A. ed.**, *De kroon op het anker: 175 jaar Koninklijke Marine* (Amsterdam, 1988).
- Schulten, C.M.**, *De vloot van De Ruyter* (Bussum, 1971).
- Sigmond, P. en W. Kloek**, *Zeeslagen en zeehelden in de Gouden Eeuw* (Amsterdam, 2007).
- Sigmond, P. en W. Kloek**, *Hollands Glorie: zeeslagen in de Gouden Eeuw* (Zwolle, 2014).
- Sigmond, J.P.**, *Zeemacht in Holland en Zeeland in de zestiende eeuw* (Hilversum, 2013).
- Verhees-van Meer, J.Th.H.**, *De Zeeuwse kaapvaart tijdens de Spaanse Successieoorlog 1702-1713* (Middelburg, 1986).
- Verhoog, P. en L. Koelmans**, *De reis van Michiel Adriaanszoon De Ruyter in 1664-1665 LV 62* (Den Haag, 1961).
- Vrijman, L.C.**, *Kaapvaart en zeeroverij: uit de geschiedenis der vrije nering in de lage landen* (Amsterdam, z.j.).
- West Lunsford, V.**, *Piracy and privateering in the Golden Age Netherlands* (New York, 2005).
- Wijn, J.J.A. ed.**, *Tot in de verste uithoeken...De cruciale rol van de Gouvernements Marine bij het vestigen van de Pax Neerlandica in de Indische Archipel 1815-1962* (Amsterdam, 1998).
- Winter, P.J. van**, *De Westindische Compagnie ter Kamer Stad en Lande* ('s-Gravenhage 1978).
- Zijverden, J. van**, 'The risky alternative: Dutch privateering during the Fourth Anglo-Dutch War, 1780-1783', in: David J. Starkey, E.S. van Eyck van Heslinga en J.A. de Moor, *Pirates and privateers: new perspectives on the war on trade in the eighteenth and nineteenth centuries* (Exeter, 1997), 186-205.

Bijlage 3 Belangrijke gewapende (maritieme) conflicten 1568-1813³¹

³¹ Overgenomen uit: Luc Eekhout, *Het Admiralenboek. De vlagofficieren van de Nederlandse marine 1382-1991. Bijdragen tot de Nederlandse Marinegeschiedenis 6* (Amsterdam 1992) 155-156; Marc van Alphen, Jan Hoffenaar, Alan Lemmers en Christiaan van der Spek, *Krijgsmacht en handelsgeest. Om het machtsevenwicht in Europa 1648-1813* (Amsterdam 2019).

De hier volgende lijsten zijn een verantwoording van de aantallen schepen die in dit rapport worden genoemd. Deze lijsten zijn 'work in progress' en zullen dan ook constant worden aangepast. Dit is de reden dat niet alles even conform is of volledig ingevuld. De lijsten worden beheerd door de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed.

Bijlagen:

- 4.1 Admiraliteit
- 4.2 Verenigde Oost-Indische Compagnie (VOC)
- 4.3 West-Indische Compagnie (WIC)
- 4.4 Nederlands-Indië vanaf 1815
- 4.5 Eerste Wereldoorlog
- 4.6 Tweede Wereldoorlog &
Tweede Wereldoorlog (cargo)

Bijlage 4.1 Admiraliteit

Naam	Bouw/ingebruikname	Ondergang
Abrahams Offerande		8/9-9-1665
Admiraal De Ruyter	1780	3-9-1804
Admiraal Tromp		1667
Aemilia	1632	1651
Aemilia	1632	1651
Ajax	1781	29-10-1784
Akerboom	1664	22-2-1689
Akerboom	1664	1689
Alcyon	1676	3-3-1677
Alexander	1651	1652
Alkmaar		
Alphen	1764	15-9-1778
Alphen	1764	15-9-1778
Amazone	1616	1623
Amsterdam	1652	12-8-1653
Amsterdam	1652	10-11-1653
Amsterdam	1688	1712
Amsterdam		aug-1652
Arche Troijane	1652	28-2-1653
Asperen	1656	3-12-1688
Atlas	1797	11-7-1799
Bark	1666	1692
Bato	1784	1806
Beemster koe	1686	22-12-1690
Beschmermer	1666	11-5-1678
Bommel	1668	1-11-1688
Bommel	1692	1698
Bonaventura	1653	1653
Braak	1781	1798
Braak	1781	23-5-1798
Brak	1649	1666
Brak	1666	7-4-1693
Brak	1694	1710/1712
Breda	1637	1658
Bredero	1652	
Brielle	1775	1792
Brielle	1776	1785
Burgh van Alkmaar	1638	8-10-1652
Catharina	1667	22-6-1667
Christoffel	1652	1652
Curaçao	1706	31-5-1729
Cypersche Kat	1667	1667
De Zeven Provinciën	1694	2-1706

Naam	Bouw/ingebruikname	Ondergang
Delft	1657	1658
Delft	1783	15-10-1797
Den Briel	1750	1791
Deutekom	1658	1659
Deventer	1665	8-6-1673
Dolfijn	1633	28-2-1653
Dolfijn	1633	10-8-1653
Dolfijn	1658	12/13-6-1658
Dolfijn	1690	1694
Dolfijn	1738	4-1766
Dolfijn	1633	1655
Dolfijn van Rotterdam	1595	30-6-1596
Draak	1748	12-9-1799
Drenthe	1782	4-2-1784
Drummelaar	1672	1672
Duivenvoorde	1655	11-6-1666
Dwinger	1782	15-3-1793
Echo	1789	12-5-1796
Eendracht	1619	1639
Eendracht	1652	10-8-1653
Eendracht	1654	1665
Eendracht	1666	4-1-1690
Eendracht (Nieuwe)	1639	1676
Eendracht/Concordia	1769	1-1-1782
Eenhoorn	1672	21-8-1673
Elswood	1677	14-7-1690
Engel	1652	1652
Engel Gabriel	1652	1653
Engel Gabriël	1640	1641
Enkhuizen, Wapen van, Maagd van	1645	1659
Erfprins	1778	25-11-1783
Essen	1667	9-1-1676
Europa	1688	11-1689
Fortuin	1584	4-4-1585
Fortuin	1653	10-8-1653
Fortuin	1672	3-3-1677
Friesland	1685	10-7-1690
Frisia	1652	28-2-1653
Gecroonde liefde	1653	28-2-1653
Gekroonde Burch	1682	10-7-1690
Gekroonde liefde	1652	9-11-1653
Gelderland	1652	12-6-1653
Gerechtigheid	1652	9-11-1653

Admiraliteit

Naam	Bouw/ingebruikname	Ondergang
Gerechtigheid	1652	1665
Gier	1794	15-5-1796
Gloeyenden Oven	1652	
Goes	1641	13-6-1665
Goes	1641	13-6-1665
Gouda	1642	10-11-1653
Gouda	1656	1683
Gouda	1665	15-11-1683
Gouda	1692	10-1697
Gouden Appel		23-6-1667
Gouden Haan	1616	
Gouden Leeuw		
Gouden Leeuw		1653
Gouden Monnick	1676	3-3-1677
Gouden Ruiters	1665	5-6-1666
Gouden Star	1676	3-3-1677
Graaf Hendrik	1652	1653
Graaf Hendrik		9-11-1653
Graaf van Albemarle	1699	27-8-1704
Graaf Willem	1641	2-3-1653
Granade		26-7-1694
Groene Draak, De Draak	1667	23-6-1667
Groene Draak, Vliegende	1623	1632
Groningen	1641	1667
Groningen	1692	2-10-1706
Groot Christoffel	1639	16-9-1639
Groot Hollandia	1654	1672
Groote Sint Joris	1665	4-5-1665
Grote Hulk	1576	27-5-1576
Grote Paulus	1694	1694
Gulden Reaal	1653	1653
Haan		
Haarlemmer-Hout	1749	
Haas	1672	1672
Hammetje	1652	1653
Harderin	1667	3-1-1667
Herder	1658	1666
Herder	1693	1695
Hertog van York	1667	3-3-1677
Hof van Zeeland	1665	11-6-1666
Hof van Zeeland	1747	12-12-1747
Holland	1652	28-2-1653
Holland	1761	5-8-1781

Naam	Bouw/ingebruikname	Ondergang
Holland	1783	10-5-1786
Holland/Hollandia	1683	26-3-1698
Hollandia	1642	10-8-1653
Hollandia	1652	10-8-1653
Hollandia	1664	17-11-1683
Huis in 't Bosch	1749	20-12-1751
Huis Nassau	1647	28-9-1648
Huis te Kruiningen	1653	3-3-1677
Huis te Warmelo	1708-1715	25-8-1715
Jaarsveld	1651	9-2-1653
Jager	1781	6-9-1781
Josua	1655	7-6-1672
Juno	1782	11-12-1786
Jupiter	1653	1653
Kalmar Sleutel	1652	1652
Kameel	1653	12-6-1653
Kat	1587	11-9-1589
Keizer Karel	1705	1706
Keurvorst van Keulen		1653
Klein Hollandia	1656	24-3-1672
Kleine Eendracht	1675	1675
Koelvorden	1652	13-6-1665
Koning David	1652	1653
Koning David	1653	10-11-1653
Koning David	1674	1674
Koning David	1676	1678
Koning Radboud	1653	1653
Kortgene	1687	21-10-1690
Kroon Imperiaal	1652	1653
Kroonvogel	1688	1690
Lammertje Queek	1666	4-8-1666
Landtman	1653	14-6-1666
Lange Bark	1628	1628
Leeuwen	1667	15-11-1683
Leeuwin	1667	1683
Leiden	1647	4-8-1666
Leiden	1668	2-6-1676
Leiden	1676	3-3-1677
Lepelaar	1703	1709
Liefde	1665	12-6-1666
Luipaard	1629	8-11-1658
Luipaard	1629	6-10-1636
Luipaard	1653	10-11-1653

Admiraliteit

Naam	Bouw/ingebruikname	Ondergang
Maagd van Enkhuizen	1651	7-16-1904
Maagd van Enkhuizen	1690	10-7-1690
Maarsseveen	1660	13-6-1665
Madonna della Vigna	1652	14-3-1653
Meermin	1754	29-1-1760
Mercurius	1652	13-6-1653
Middelburg	1661	3-3-1677
Moorin	1653	10-8-1653
Moriaan	1653	1653
Muiderberg	1693	22-5-1703
Nassau-Weilburg	1760	6-1783
Neptunis		12-6-1653
Neptunus	1594	1597
Neptunus	1652	28-2-1653
Nieuw Vlissingen		10-11-1653
Nieuwe Zon	1615	14-4-1617
Nijmegen	1645	26-8-1652
Nijmegen	1679	4-2-1697
Nijmegen	1679	1697
Noorderkwartier	1688	11-7-1690
Normans Bay Wreck	1659	1700
Omlandia	1653	1653
Oranje	1665	13-6-1665
Oranje	1677	1692
Oranjeboom	1626	1626
Oranjeboom	1652	1653
Oranjewoud	1757	8-7-1758
Oudkarspel	1667	1692
Overijssel	1694	1695
Overijssel	1704	1709
Panther	1784	1-1796
Paragon d'Alette	1666	1667
Pollux	1758	7-6-1765
Popkensburg		3-3-1677
Postpaert	1597	1604
Princes	1667	23-6-1667
Prins	1652	1652
Prins Hendrik	1652	10-10-1653
Prins Maurits	1652	19-11-1652
Prins Maurits	1652	12-8-1653
Prins Maurits	1653	13-6-1665
Prins te Paard	1658	15-11-1683
Prins Willem	1652	10-11-1653

Naam	Bouw/ingebruikname	Ondergang
Prins Willem	1653	1656
Prins Willem	1693	1693
Prins Willem	1747	25-9-1781
Prinses	1653	12/13-6-1653
Prinses Royaal	1652	1652
Pro Patria	1666	22-6-1667
Provincie Utrecht	1664	13/14-7-1690
Raadhuis van Edam	1688	2-7-1711
Raadhuis van Haarlem	1658	18-6-1666
Raaf	1696	2-10-1706
Reyger	1666	11-6-1666
Rhijnland	1753	20-10-1783
Ridderschap van Holland	1666	29-3-1690
Ritthem shipwreck		
Roos		1742
Rotterdam	1666	14-6-1666
Rotterdam	1678	10-7-1694
Rotterdam	1695	1706
Rozendaal	1692	22-5-1703
Ruyven	1709	2-12-1709
Salamander	1672	4-7-1673
Salamander	1699	1703
Salamander	1701	1712
Sandenburg	1718	1-1725
Schakerloo	1661	22-2-1674
Schiedam	1652	10-12-1652
Schrik	1665	9-1665
Sint Maria	<1652	28-2-1653
Sint Nikolaas	1652	1652
Sneek	1666	5-8-1666
Sneek	1687	1-10-1697
Soestdijk	1693	18-6-1696
Sphaera Mundi	1652	1657
Sphaera Mundi	1674	3-3-1677
Spion	1735	12-12-1747
St. Jacob en Anna	1672	1677
St. Jan	1652	1675
St. Jan	1694	18-1-1694
St. Jan Evangelist	1674	1674
St. Laurens	1652	29-5-1652
St. Paulus	1693	1693
St. Pieter	1652	5-8-1652
St. Vincent	1653	9-11-1653

Admiraliteit

Naam	Bouw/ingebruikname	Ondergang
Star	1644	3-3-1677
Star	1653	17-11-1653
Starrenberg	1671	2-6-1676
Starrenberg	1702	1707
Steenbergen	1664	6-6-1676
Steenbergen	1671	2-6-1676
Suikermolen	1685	10-7-1690
Tholen	1666	11-6-1666
Tholen	1682	1687
Tholen	1688	14-7-1690
Tijdverdrijf	1655	15-11-1683
Tijdverdrijf, Huis	1658	15-11-1683
Tonijn	1674	8-1677
Twee Kamelen	1690	
Unie	1782	19-10-1782
Utrecht	1638	1648
Utrecht	1653	13-6-1665
Utrecht	1653	13-6-1665
Utrecht	1693	1710
Utrecht /(Orpheus)	1781	feb 1807
Valk	1603	19-8-1604
Valk	1770	10-11-1799
Vis	1673	21-8-1673
Vlieger	1785	20-9-1785
Vlieger	1789	29-12-1789
Vrede	1653	12/13-6-1653
Vrede	1672	7-6-1672
Vrede	1681	4-2-1697
Vrijheid	1652	2-6-1676
Vrijheid	1666	14-6-1666
Wakende Boei	1692	10-1697
Walcheren	1655	27-11-1689
Wapen van Amsterdam	1620	19-7-1667
Wapen van Emmerik	1672	16-6-1673
Wapen van Holland	1652	1653

Naam	Bouw/ingebruikname	Ondergang
Wapen van Monickendam	1671	16-11-1683
Wapen van Monickendam	1671	16-11-1683
Wapen van Reygersbergh	1692	7-5-1692
Wapen van Utrecht	1665	14-7-1690
Wapen van Utrecht	1667	14-7-1690
Wapen van Zeeland/Zeeuwse Leeuw	1653	1653
Wassenaar	1666	1681
Weerwraak	1799	13-8-1799
West Capelle	1638	1653
Westergo	1653	8-6-1672
Westfriesland	1666	3-11-1683
Wilde Kust	1624	1625
Windhond	1665	1694
Woerden	1667	15-11-1683
Zaaiër	1672	1677
Zeedraeck	1588	1592
Zeeland	1643	1677
Zeeland	1670	1689
Zeeland	1685	29-10-1690
Zeelandia	1749	
Zeepaard		
Zeeridder	1626	3-11-1629
Zeven Provinciën II	1664	1694
Zevenwolden	1653	1653
Zierikzee	1733	2-11-1782
Zon	1652	1653
Zwaan	1641	1641
Zwaan	1665	1665
Zwaan	voor	1652
Zwanenburg	1665	13-6-1665
Zwarte Arend	1628	1644
Zwarte Raaf / Black Raven		
Zwarte Rave		
Zwol	1671	7-6-1673
Zwolle	1688	30-1-1690

Bijlage 4.2 Verenigde Oost-Indische Compagnie (VOC)

Naam	Bouw/ingebruikname	Ondergang	Land
Aagtekerke	1643	4-3-1650	IDN
Aagtekerke	1720	22-12-1721	UK
Aagtekerke	1724	1726	AUS
Aap	1664	1669	IND
Aardenburg	1672	1685	IDN
Abbekerck	1735	1742	UK
Abbekerck	1772	1779	UK
Achilles	1655	1669	JPN
Adelaar	1722	1728	UK
Admiraal de Suffren	1785	1788	CHN
Aemilia	1631	1639	TWN
Aeolus	1614	14-4-1617	PHL
Afrika	1673	23-4-1684	
Agatha	1721	1-2-1726	
Akerendam	1724	8-3-1725	NOR
Akerendam	1743	21-5-1758	SA
Alblasserdam	1725	14-7-1735	CHN
Alida	1690	1698	IDN
Alkmaar	1619	5-7-1625	NL
Alsem, Van	1732	1739	
Amboina	1629	9-11-1647	PHL
Amelisweert	1753	1-6-1747	IND
Amstelland	1660	25-10-1665	NL
Amstelland	1750	1751	DNK
Amstelveen	1625	1628	IDN
Amstelveen	1717	1722	SA
Amstelveen	1746	5-8-1763	OM
Amsterdam	1691	1702	IND
Amsterdam	1740	1-6-1742	UK
Amsterdam	1748	1749	UK
Amsterdam ex Hollandia	1603	23-4-1610	PHL
Ananas	1738	1742	FR
Anjelier	1654	28-7-1662	NL
Ankeveen	1660	22-2-1663	CHN
Anna Catherina	1728	1735	B
Anna maria	1717	1733	NL
Appollonia	1721	1724	CHN?
Arend	1606	24-4-1610	PHL
Arend	1622	1626	MU
Arendsduin	1708	1725	LKA
Arion	1706	1714	CHN
Arnhem	1654	1662	MU
Aschat	1760	1776	CHN

Naam	Bouw/ingebruikname	Ondergang	Land
Assendelft, 2e	1699	1707	
Astrea	1720	1725	UK
Avenhorn	1652	1662	IND
Avenhorn	1780	1780	SA
Avondster	1654	1659	LKA
Azie	1671	1683	CPV
Baarzande	1705	9-6-1711	MZQ
Bambeek	1696	1702	
Banda	1606	1615	MU
Bantam	1605	1613	NL
Bantam	1616	24-3-1627	IDN
Bantam	1684	1697	NL
Barbestein	1717	23-10-1735	LKA
Barbestein	1783	1788	SA
Barneveld	1706	1724	B
Batavia	1628	1629	AUS
Batavier	1735	12-2-1663	IDN
Batavier	1782	1793	BRM
Bato	1784	1806	SA
Beemster Welvaren	1770	1778	IDN
Bennebroek	1708	1711	SA
Benya Lagoon Wreck (Zwarte Arend?)	1700	1750	GHN
Bergen op Zoom	1640	4-3-1650	IDN
Bethlehem (Buitenratel wrak)	1731	29-12-1741	B
Beverwijk	1626	1631	TWN
Bleijenburg	1719	1722	
Blijde Boodschap	1598	1600	CHL
Blijdorp	1723	1733	CPV
Bode	1673	10-9-1684	IDN
Boot	1733	1738	UK
Borselle	1715	1731	IND
Boterbloem	1654	1660	IDN
Botland	1769	4-1-1783	LKA
Bovenkarspel	1630	11-10-1633	CHN
Brak	1609	1613	MAD
Brak	1640	1647	BGD
Breda	1637	5-8-1652	UK
Bredenhof	1746	6-6-1753	MOZ
Brederode	1780	4-5-1785	SA
Breskens	1642	01-08-1646	FLP
Broekerhaven	1629	22-10-1633	TWN
Bronstee	1685	21-8-1697	IDN

Verenigde Oost-Indische Compagnie (VOC)

Naam	Bouw/ingebruikname	Ondergang	Land
Bronstee	1755	1763	
Brouwershaven	1627	25-8-1633	TWN
Brug	1708	1718	BGD
Bruinvisch	1620	sept 1622	IDN
Buienskerke	1659	8-8-1671	IND
Buis	1727	21-5-1737	SA
Buitenratel wrak (Bethlehem?)	1700	1750	B
Burg	1759	1772	
Buytensorg	1750	1770	NL
Catharina	1717	14-8-1719	TWN
Ceylon	1673	08-1680	
China	1606	1608	IDN
Concordia	1696	1708	MU
Concordia	1773	24-5-1781	PRT
Croonvogel	1680	1687	IDN
Culemborg	1670	1672	TWN
Dageraad	1690	1695	SA
Damiate	1666	1677	IDN
David, De kleine	1628	1630	IND
Delfland	1666	1668	FR
Delfshaven	1621	1633	IDN
Delfshaven	1642	1653	IDN
Delfshaven	1771	1780	IDN
Delft	1642	1652	TWN
Deventer	1629	1631	NL
Diemen (1756)	1746	1756	IDN
Diemermeer	1660	1670	IDN
Diemermeer	1736	1747	SL
Dolfijn	1654	1663	LKA
Dolfijn	1776	1784	MAL
Dolfijn	1635	>1644	
Donkervliet	1696	1718	IDN
Dordrecht (1600)	1600	1602	NL
Dordrecht, Maagd van	1618	1630	SL
Drie Gebroeders	1787	1792	SA
Drie Heuvelen	1752	1758	IDN
Drietal Handelaars	1787	1789	SA
Drumberg Wreck	1650	1800	UK
Dubbele Arend	1627	1630	MU
Duif	1611	1617	IND
Duijf	1636	1644	IDN
Duinbeek	1727	1737	
Duinenburg	1757	1773	

Naam	Bouw/ingebruikname	Ondergang	Land
Duivenbrug	1766	1777	ES
Duyfken	1598?	1608	IDN
Eendracht	1615	13-5-1622	IDN
Eendracht (ex Hoop)	1598	14-12-1600	PHI
Eendracht 1	1597	1599	BR
Eendracht 1605	1604	1610	IND
Eendracht 1771	1771	1778	
Eendracht 2	1598	14-12-1600	PHL
Elisabeth	1688	1690	IDN
Eliza	1797	1799	
Elsenburg	1662	1665	IND
Elswoud	1742	1756	LKA
Emmeloord	1655	1663	
Engel	1613	29-12-1620	TWN
Enkhuizen	1602	1607	IDN
Enkhuizen	1735	1742	
Enkhuizen	1760	1770	
Erasmus	1602	1609	MU
Erfprins	1750	1758	FR
Europa	1770	1784	IDN
Expeditie	1610	1620	JPN
Fijenoord	1724	1736	SA
Firando		1--9-1622	
Flora	1730	21-5-1737	SA
Foreest	1770	1783	
Fortuin	1722	1724	AUS
Franeker	1638	18-1-1642	MAL
Galiasse	1614	1622	TWN
Galiasse	1627	1639	JPN
Ganges	1775	1786	UK
Ganzenhoef	1765	1770	
Geelmuiden	1657	1659	CHN
Geen Rust	1716	1717	SA
Geit	1667	1668	IDN
Geiwens	1765	1775	LKA
Gekroonde Leeuw	1654	1662	MU
Gekroonde Liefde	1652	1653	UK
Gelderland	1606	1607	NL
Gelderland	1607	6-3-1615	MU
Geldermalsen	1747	1752	IDN
Gele Beer	1676	1684	IDN
Gelukkig Uur	1707	1720	IDN
Generaal Washington	1791	1803	NOR

Verenigde Oost-Indische Compagnie (VOC)

Naam	Bouw/ingebruikname	Ondergang	Land
Gerechtigheid	1652	10-11-1653	NL
Getrouwigheid	1744	1762	IND
Geunieerde Provincien	1603	6-3-1615	MU
Giessenburg	1749	1766	IDN
Goede Fortuin	1616	1626	JM
Goede Hoop	1651	1654	IDN
Goede Hoop	1688	1692	SA
Goede Trouw	1786	1791	
Gooiland	1667	1682	IDN
Gouda	1620	1625	MAD
Gouda	1719	1722	SA
Gouden Buys	1692	1693	SA
Gouden Leeuw	1616	1634	IDN
Gouden Leeuw	1665	1674	VTN
Goudestein	1680	1699	THI
Goudriaan	1719	1737	SA
Gouverneur Falck	1786	1792	
Griffioen	1647	16-11-1663	
Groenendaal	1770	1782	SA
Groet	1732	1734	
Groningen	1620	1627	
Grote Aeolus	1611	1613	IDN
Grote Maan	1614	1622	JPN
Grote Zon	1614	14-4-1617	PHL
Grundel	1668	1673	SA
Gulden Buis	1640	1641	VTN
Haan	1641	1651	LKA
Haan, den	1620	20-5-1628	IDN
Haarlem	1600	9-1603	MAL
Haarlem, nieuw	1636	1647	SA
Haas	1623	1628	IDN
Haas	1652	1661	IDN
Halve Maen			IDN
Haring	1620	1628	MY
Harp	1658	1660	JPN
Hartekamp	1748	1754	IND
Hasselt	1656	1665	IDN
Hazelnoot	1698	1706	ES
Hector	1655	1661	TWN
Heemstede	1642	1650	BGD
Heilbot	1620	1621	IDN
Hendrik Frederik	1598	2-3-1601	IDN
Hercules	1655	21-5-1661	LKA

Naam	Bouw/ingebruikname	Ondergang	Land
Hercules	1743	1763	IDN
Herstelder	1740	1745	IDN
Hert	1614	1622	SA
Hertog van Bruinswijk	1765	1769	LKA
Hertog van Bruinswijk	1792	1796	IDN
Hertog van Brunswijk	1765	1769	LKA
Heuvel	1740	1745	
Hilversbeek	1735	1741	PRT
Hofvliet	1729	1744	IDN
Hofwegen	1731	1746	SA
Hogergeest	1682	1692	
Hogersmilde	1723	1750	IND
Hollandia	1619	1642	IDN
Hollandia	1742	1743	UK
Hondt	1619	1623	JPN
Honselaarsdijk	1679	1698	IDN
Hoogkarspel	1662	1670	CHN
Hoogkarspel	1771	21-7-1681	SA
Hoop	1598	24-9-1600	
Hoop	1608	15-7-1610	PHL
Hoop	1773	1784	SA
Hoorn	1631	1637	NL
Hoorn, de	1610	1615	ARG
Hoorn, Zuider Eendracht	1615	1619	IDN
Horstemeer	1677	1678	SA
Hougly	1788	1795	
Huis te Foreest	1717	1722	MU
Huis te Kleef	1674	1-9-1684	IDN
Huis te Kraaienstein	1697	1698	SA
Huis te Nieuwburg	1697	1710	LKA
Huis te Persijn	1743	1748	
Huis te Velsen	1667	1682	IDN
Huis te Zilverstein	1675	1697	IDN
Huis ter Meijen	1767	1785	IDN
Hulst	1646	1656	IDN
Iepenrode	1731	21-5-1737	SA
Indiaan	1773	1781	
Jager	1614	1616	IDN
Johanna	1714	1730	
Jonge Frank	1783	1790	IDN
Jonge Hellingman	1767	1780	BGD
Jonge Prins	1646	1647	
Jonge Thomas	1760	1780	SA

Verenigde Oost-Indische Compagnie (VOC)

Naam	Bouw/ingebruikname	Ondergang	Land
Jonker	1645	1647	CHN
Jonker	1662	1667	
Jonkvrouw Kornelia Jacoba	1763	1772	
Juffer	1644	4-3-1650	IDN
Juno	1771	1786	UK
Juno	1771	1780	SA
Kameel	1625	1630	IDN
Kampen	1627	1627	UK
Kanarievogel	1672	8-10-1672	
Kaneelboom	1662		
Kapelle	1686	1690	UK
Kasteel Batavia	1684	1719	
Kasteel van Tilburg	1737	1740	
Kasteel van Woerden (ex Buvegnies)	1736	1748	IDN
Kattendijk	1694	1709	IDN
Katwijk	1630	7-10-1633	CHN
Katwijk aan de Rijn	1774	1786	SA
Keizerin	1635	1637	VTN
Kemphaan	1627	1633	VTN
Kennemerland	1661	1664	UK
Kerkzicht	1735	1740	
Kers	1692	1697	
Klarabeek	1721	1740	
Klein Heusden		7-5-1639	IDN
Klein Hollandia	1619	>	
Klein Warmont	?	22-10-1633	TWN
Kleine Aeolus	1613	1616	IDN
Kleverskerke	1742	1761	IDN
Knapenburg	1727	1731	
Koe	1646	1652	CHN
Koning David	1623	1639	
Koning William	1692	1696	B
Kortenhoef	1657	1661	TWN
Koudekerke	1654	1661	TWN
Kranestein	1671	1674	ST
Kromstrijen	1706	1710	IND
Krooswijk	1720	1739	
Lakenman	1718	1722	SA
Lam	1769	1789	IDN
Lam (witte)	1653	1654	
Land van Schouwen	1676	1690	
Landman	1676	1679	DAS
Landskroon	1725	1739	

Naam	Bouw/ingebruikname	Ondergang	Land
Langewijk	1734	1740	
Lastdrager	1640	1653	UK
Leeuwerik	1741	1748	
Leeuwin	1653	1664	
Leimuiden	1755	1770	
Liefde	1598	1605	
Liefde	1665	1668	
Liefde	1698	1711	
Lindenhof	1764	1766	IDN
Loeri	1671	1677	
Loo, 'T	1768	1790	
Loosdrecht	1714	1719	UK
Loosdrecht	1731	1737	UK
Loosduinen	1660	1672	
Luchtenburg	1715	17-11-1727	
Luchtenburg	1750	1756	
Luipaard	1641	4-3-1650	
Lycochtou	1749	1771	IDN
Maagd van Dort	1652	22-10-1662	
Maan	1637	10-4-1642	IDN
Maarsse	1655	1656	TWN
Maarsseveen	1660	1665	UK
Maarsseveen	1739	1748	IDN
Maasland	1644	1650	CHN
Maastricht	1634	1651	
Makreel	1643	1656	IDN
Margaretha	1715	1733	CHN
Maria	1786	1787	
Maria Adriana	1730	1743	UK
Maria de Medici	1639	1641	VTN
Marienbosch	1744	1762	LKA
Mauritius	1600	1610	GAB
Mauritius, Eiland	1643	1644	SA
Medemblik	1603	1608	MLD
Medemblik, kasteel van	1664	1672	NL
Meerhuizen	1715	1730	IND
Meermin	1759	1766	SA
Meermond	1730	1736	UK
Meeroog	1716	1719	IND
Meiboom	1661	2-11-1672	IND
Melkmeid	1600	1659	ISL
Mentor	1774	1780	SA
Mentor	1789	1795	

Verenigde Oost-Indische Compagnie (VOC)

Naam	Bouw/ingebruikname	Ondergang	Land
Mercurius	1652	10-8-1653	NL
Mercur	1770	1782	
Merestein	1693	1702	SA
Meteren	1719	1723	SA
Middelburg	1605	18-8-1606	MAL
Middelburg	1608	1633	IND
Middelburg	1619	1625	
Middelburg	1667	1673	
Middelburg	1775	1781	
Middelburg (Klein)	1607	19-07-1617	SA
Middelwijk	1783	1787	PHL
Middenrak	1727	1728	SA
Midloo	1719	1732	NL
Moerkapelle	1684	1703	
Molen (Groene)	1656	1658	LKA
Molenaar	1669	1682	
Monster	1704	1708	
Montfoort	1684	1690	LKA
Morgenster	1650	8-10-1653	OM
Muiden	1619	17-11-1623	CHN
Muskaatboom	1659	1665	SA
Naaldwijk	1680	1688	
Naarden	1620	1623	CPV
Naardermeijer	1677		
Naarstigheid	1740	1757	MOS
Nachtegaal	1660	1665	IDN
Nagel	1702	1709	SA
Nassau	1602	1606	MAL
Nassau	1613	1615	IDN
Neerlands Vrijhei	1784	14-12-1784	UK
Neptunes	1639	1643	IND
Netelenburg	1686	1687	IND
Nieuw Hoorn	1618	19-11-1619	
Nieuw Vijvervreugd	1742	1746	IDN
Nieuw Vijvervreugd	1748	1756	UK
Nieuw Walcheren	1731	1748	IND
Nieuwe Rhoon	1764	1780	SA
Nieuwendam	1662	1670	IDN
Nieuwerkerk	1735	1748	IDN
Nieuwland	1733	1746	
Nijenburg	1757	1769	
Nijmegen	1629	1632	NL/D
Noordbeek	1707	1730	IDN

Naam	Bouw/ingebruikname	Ondergang	Land
Noordster	1686	1690	SA
Noordwijk	1630	1637	CMB
Notenboom			
Oegstgeest	1699	1719	IDN
Onrust	1683	1683	IDN
Ooievaar	1656	1668	IND
Oosterbeek	1758	1765	IDN
Oostereem (Venus)	1771	1783	
Oosterland	1685	1697	SA
Oostkapelle	1745	1758	
Oostzanen	1628	5-4-1630	
Oostzanen	1629	1642	FR
Oranje	1605	1614	
Oranje	1643	1665	UK
Osdorp	1668	1674	
Otter	1636	1643	IDN
Oude Zijpe	1711	1717	MAU
Oudshoorn	1663	1680	
Ouwerkerk	1626	12-10-1627	CHN
Ouwerkerk	1706	1728	IDN
Ouwerkerk	1738	1758	IDN
Overduin	1774	1783	MAL
Overijsel	1623	1640	BR
Overschie	1643	1653	IND
Paddenburg	1732	1737	SA
Pagadet	1671	1677	IDN
Parkiet	1659	1665	IND
Patmos	1722	1752	IDN
Patriot	1773	1786	IND
Peperbaal	1661	1663	JPN
Persijnenburg	1752	1756	
Pijlswaart	1684	1690	UK
Pijlswaart	1752	1765	
Polanen	1668	29-4-1670	
Polanen	1737	1753	
Popkensburg	1646	1656	
Postillon			
Potvis	1649	1650	CHN
Prins Willem	1627	1637	
Prins Willem	1650	1662	
Prins Willem Hendrik	1669	18-9-1686	IDN
Prinses Maria	1682	1686	UK
Purmerland	1663	1668	IDN

Verenigde Oost-Indische Compagnie (VOC)

Naam	Bouw/ingebruikname	Ondergang	Land
Queda	1627	okt-1627	CHN
Raadhuis van Enkhuizen	1709	22-12-1721	NL
Raadhuis van Middelburg	1708	1722	
Radermacher	1752	1764	
Rarop	1634	1640	LKA
Ravesteyn	1719	1725	
Reiger	1648	19-10-1654	
Reijgersdaal	1730	1747	SA
Rhenen	1672	1674	
Rhoon	1752	1762	
Ridderkerk	1726	1743	
Ridderschap van Holland	1682	1694	
Rijksdorp	1713	1734	IDN
Rijnenburg	1704	1713	UK
Rijnestein	1709	1722	MAU
Rijnland	1662	1666	IDN
Rijnsburg	1637	1638	PHL
Rijnsburg, huis te	1765	1772	CHN
Rijswijk	1630	1647	
Risdam	1713	1727	MAY
Ritthem	1634	>1635	IDN
Ritthem	1733	1737	IND
Robijn	1648	1653	
Rode Hert	1658	1665	JPN
Rode Leeuw (Hollandse)	1611	1617	JPN
Rodenrijs	1735	1737	SA
Roek	1638	15-02-1645	IDN
Rooswijk	1737	1740	UK
Rooswijk	1746	1748	
Rotterdam	1716	1722	SA
Rotterdams Welvaren	1780	1790	
Ruyven	1736	1745	IND
s Graveland	1659	1663	
s Gravenhage	1628	1638	IND
's Graveland	1722	1729	ES
Saksenburg	1723	1730	SA
Salcombe Cannon Wreck	1631	1640	UK
Samaritaan	1718	27-5-1729	IND
Samson	1707	1722	SA
Santa Cruz	1622	1622	
Schakenbos	1746	1752	IDN
Schellach	1696	21-11-1702	
Schellach	1736	1753	IDN

Naam	Bouw/ingebruikname	Ondergang	Land
Schelvis	1644	1646	IRQ
Schermer	1668	1671	IDN
Schiedam	1628	02-1633	IDN
Schiedam	1644	19-10-1654	IND
Schiedam, Grote S van Hoorn	1650	1684	UK
Schollevaar	1667	1668	SA
Scholtenburg	1753	1772	LKA
Schonenberg	1717	1722	
Schoonhoven	1619	1626	P
Schotse Lorrendraaier	1720	1722	
Schuilenburg	1747	1756	
Sint Laurens	1675	1676	
Sint Laurens	1734	1740	
Sint Maartensdijk	1681	1693	
Slot ter Hoge	1723	19-11-1724	
Slot ter Hoge	1776	1790	
Slot ter Hooghe	1726	1732	
Slot van Capelle	1717	1719	
Sloten	1626	9-2-1630	
Sloten	1704	1711	
Sloterdijk	1662	1662	
Sloterdijk	1632?	22-10-1633	TWN
Sloterdijk, Vrouwe Rebecca	1754	1764	
Smient	1650	1653	
Snoeper	1673	1674	
Soldaat	1692	1700	
Spanderswoud	1744	23-12-1757	NL
Spare, Spaarne	1692	1698	
Sparenrijk	1745	1762	LKA
Sperwer	1648	1653	KOR
Spiering	1714	10-3-1740	IDN
Stabroek	1722	1728	SA
Stadhuis van Delft	1718	1731	IDN
Stadwijk	1753	1758	
Standvastigheid	1687	1695	SA
Standvastigheid	1706	15-6-1722	SA
Stavernisse	1681	1686	SA
Steenhoven	1718	1741	IDN
Sterreschans	1789	1793	SA
Streefkerk	1736	1740	LKA
Strijen	1735	1744	
Stryen	1676	1686	IND
Surseance	1786	14-6-1795	

Verenigde Oost-Indische Compagnie (VOC)

Naam	Bouw/ingebruikname	Ondergang	Land
Susanna	1721	1737	IDN
Swash Channel Wreck	1628	1650	
Taiwan	1650	1654	TWN
Tamen	1687	1691	CHN
Ter Goes	1654	1661	PHL
Terschelling	1627	1630	IND
Terschelling	1654	okt 1661	BGD
Theeboom	1699	1711	IDN
Theodora	1720	1726	
Tidore	1668	27-9-1683	NL
Tijger	1617	1622	CHN
Tijger	1641	4-3-1650	IDN
Tobias Leidsman	1688	1688	
Tonijn	1644	1646	IDN
Triton	1773	1792	IDN
Trompenburg	1778	1788	
Trompetter	1691	1692	
Trouw	1598	1603	IDN
Trouw	1649	1659	IDN
Tulp	1653	2-12-1656	
Uitdam	1668	1677	IDN
Urk	1656	1661	TWN
Utrecht	1631	1641	IDN
Utrecht	1651	1654	TWN
Valk	1607	25-4-1610	FIL
Valk	1620	19-7-1623	TWN
Valk	1636	13-10-1638	
Valk	1785	1791	
Valkenbos	1719	1722	
Valkenburg	1637	1647	IDN
Valkenisse	1716	sept 1740	IDN
VeenMol	1695	7-2-1697	SA
Veere Ter	1606	1617	FIL
Veere, De	1627	1638	IND
Velsen	1627	1636	IDN
Velserbeek	1724	1727	IDN
Venenburg	1656	1667	UK
Venenburg	1734	1740	
Verenigde Provintien	1632	1638	
Vergulde Draek	1653	1656	AU
Verwachting	1742	1746	CHN
Vianen	1627	14-11-1629	IDN
Vianen	1627	1634	

Naam	Bouw/ingebruikname	Ondergang	Land
Victoria	1724	1737	SA
Vis	1732	1740	
Visser	1642	30-7-1646	PHL
Visvliet	1752	1763	BGD
Vleermuis (Gulden)	1652	1655	TWN
Vliegend Hart	1638	1643	TWN
Vliegend Hart (1729)	1729	1735	B
Vliegende Draak	1627	1627	UK
Vlissingen	1627	24-1-1638	IND
Vlissingen	1732	1747	NAM
Voetboog	1687	1700	BRAZ
Vogelstruis	1640	1653	UK
Vogelzang			IDN
Vollenhoven	1660	26-8-1663	
Voorburg	1711	1726	
Voorburg	1753	1756	BGD
Voorzichtigheid	1743	1757	SA
Vrede	1619	1631	JPN
Vrede	1641	1654	TWN
Vrede	1746	1754	IND
Vrede en Vrijheid	1783	1786	
Vredejaar	1769	1771	
Vredenborg	1666	7-6-1670	MAL
Vredenhof	1763	1768	
Vredenhof	1776	1779	
Vrije Zee	1667	1687	
Vrijheid	1740	1757	
Vrouwe Everhardina	1776	1784	
Vrouwe Johanna Margaretha	1774	1783	
Vrouwe Petronella	1755	1768	
Vrouwe Petronella Maria	1755	1770	
Wachter	1600	1602	IDN
Wachter	1656	1659	IDN
Waddinxveen	1690	25-5-1697	SA
Walcheren	1606	1608	IDN
Walcheren	1612	7-5-1630	IDN
Walcheren	1661	1667	NOR
Walcheren	1754	1773	IND
Walenburg	1746	1770	F
Walvis	1639	1663	IDN
Wapen van Alkmaar	1671	1-10-1690	UK
Wapen van Amsterdam	1653	19-9-1667	ISL
Wapen van Batavia	1651	1653	IND

Verenigde Oost-Indische Compagnie (VOC)

Naam	Bouw/ingebruikname	Ondergang	Land
Wapen van Enkhuizen	1619	18-10-1628	SL
Wapen van Friesland	1702	1702	IND
Wapen van Holland	1653	1662	MU
Wapen van Hoorn	1663	feb 1673	UK
Wapen van Hoorn	1748	28-1-1752	ES
Wapen van Hoorn (1723)	1723	1750	IND
Wapen van Rotterdam	1666	1674	UK
Wapen van Veere	1667	mei 1673	SHN
Wapen van Vlissingen	1667	1670	UK
Wapen van Zeeland	1661	1663	CHN
Waterhoen	1661	1672	IDN
Waterland	1683	1692	
Waterman	1692	1702	IND
Watervliet	1736	1742	F
Waveren	1680	20-12-1689	
Weerestein	1710	1711	UK
Weesp	1652	1661	IND
Welsingen	1638	24-10-1638	IDN
Wendela	1716	1735	IDN
West Friesland	1603	1606	MDG
West Friesland	1615	26-7-1623	NL
Westerbeek	1722	2-9-1742	DK
Westerveld	1674	23-5-1679	IND
Westerwijk	1683	1686	MAD
Westerwijk	1735	21-5-1737	SA
Westkapelle	1621	1629	CHN
Westwoud	1663	1673	IND
Westzanen	1629	1633	IND
Wieringen	1627	2-6-1636	MAL
Wijdenes	1637	1643	IDN
Wijk op Zee	1687	1700	IND
Wildschut	1686	1695	IDN
Willem de Vierde	1789	1793	IDN
Wimmenum	1752	1754	IND
Windhond, (witte)	1652	30-5-1658	IDN
Witsburg	1746	1754	IND
Witte Duif	1647	1650	CHN
Witte Leeuw	1600	1613	SHN
Witte Leeuw	1665	1670	IND
Woerden	1621	1630	TWN
Woestduin	1767	25-7-1779	B
Workum	1657	1660	CHN
Zaanstroom	1785	1791	F

Naam	Bouw/ingebruikname	Ondergang	Land
Zalm	1629	1633	CHN
Zandenburg	1706	1721	UK
Zandhorst	1701	1723	
Zandloper	1695	1701	LKA
Zeebloem	1662	14-9-1662	IND
Zeeduin	1771	1785	
Zeeland	1783	20-5-1793	SA
Zeelandia	1744	1750	CHN
Zeelandia (Oud Zeeland?)	1603	1624	
Zeelelie	1755	1763	IDN
Zeelelie	1789	1795	UK
Zeelt	1669	1672	
Zeemeeuw	1643	1653	IDN
Zeepaard	1656	1665	IRL
Zeeploeg	1777	1780	IDN
Zeerob (BZN 03)	1640	5-1-1640	NL
Zeewijk	1725	1727	AUS
Zierikzee	1601	26-5-1607	MOZ
Zierikzee	1638	6-12-1639	IND
Zierikzee	1653	1668	IDN
Zierikzee	1673		NL
Zijp	1672	1690	IDN
Zoetendaal	1669	23-8-1673	SA
Zoetigheid	1718	15-6-1722	SA
Zon	1637	29-12-1639	TWN
Zonnestein	1765	1768	
Zorg	1792	7-11-1795	F
Zoutelande	1628	1629	CPV
Zuidbeveland	1680	1690	NL
Zuiderburg	1704	1708	MU
Zutphen	1632	1651	B
Zuytdorp , Zuiddorp	1701	1712	AUS
Zwaag	1692	1704	IDN
Zwaan	1633	1637	TWN
Zwaan	1642	27-10-1644	TWN
Zwarte Arend	1628	1644	DK
Zwarte Bul	1654	1660	
Zwarte Leeuw	1605	15-12-1618	IDN
Zwarte Leeuw	1665	1675	
Zwarte Vos	1652	1657	KHM
Zwartsluis	1675	21-1-1680	IND
Zwemmer	1669	5-1-1680	LKA

Bijlage 4.3 West-Indische Compagnie (WIC)

Naam	Bouw/ingebruikname	Ondergang	Land
Alkmaar	1635	11-9-1640	CU
Bril	1663		
Bul van Hoorn	1635	11-9-1640	CU
Castel del Rey	1700	19-12-1705	USA
Cattenbau		1664	CU
De Leeuw	1620	1640	
De Zwarte Leeuw	?	1623	
Dolfijn		28-11-1640	UK
Eendracht	1615	1623	BRA
Eenigheid	1755	11-9-1640	CU
Elmina wreck	1642	1664	GH
Faam	1621	1639	BRA
Fazant	1625	1640	BRA
Fazant		30-5-1698	CU
Geele Sonne	1624	11-09-1625	
Goude Sonne		1621	GRE
Gouden Leeuw (Walcheren)		28-3-1664	
Groenenberg	1760	15-10-1768	
Haas	1635	1700	
Hoop	1625	1640	BRA
Hoop	1621	1633	
Hoop	1700	1749	UK
Keizerin	1635	1633	

Naam	Bouw/ingebruikname	Ondergang	Land
Krokodil	1663		
Leeuwin	1629	1640	BRA
Leeuwinne	1621		
Medemblik	1623	1640	
Monte Cristi Pipe Wreck		7-11-1767	HAI
Neptunes, De grote	1600	1640	
Neptunus	1663		
Noordster	1621	22-12-1629	
Overijssel	1623	1631	
Prins Wilhelm	1621	12-09-1631	
Provincie Utrecht	1621	12-09-1631	
Punta del Holandés	1680	1698	CU
Salamander			
Schoppe	1630	1640	
Stad en Lande		4--8-1662	UK
Tijger	1640	04-03-1650	
Viskorf	1663		
Visser	1640	1664	
Vlissingen	1621	11-9-1640	
Vriese Jager van Groningen	1621		
Vrouwe Maria Isabella	1750	15-08-1757	
Zoritta la tabla	1700	1750	CU

Bijlage 4.4 Nederlands-Indië vanaf 1815

Naam	Ondergang
Albertine	Jan-42
Aleida (ex Papua)	Apr-42
Alor (Mijnneveger 2)	3/2/1942
Anna	x/x/1942
Anna	4/12/1942
Antoinette	Kort voor de Japanse capitulatie
Aroe (Mijnneveger 1)	3/2/1942
Balau	Jan-42
Bantam	7/23/1945
Bertha	1945
Bogor (Mijnneveger 3)	3/2/1942
Castor	x/x/1840
Ceram (Mijnneveger 5)	3/2/1942
Cheribon (Mijnneveger 6)	3/2/1942
Corry	
Deneb	2/4/1942
Digoel (Mijnneveger 23)	3/2/1942
Djampea (Mijnneveger 21)	3/2/1942
Djember (Mijnneveger 19)	
Djombang (Mijnneveger 20)	
Doerga	x/x/1835
Eki	x/x/1942
Emmahaven II	1943
Endeh (Mijnneveger 18)	3/2/1942
Enggano (Mijnneveger 22)	
Gedeh (Mijnneveger 14)	
Grissee	
Hazenwind	2/1/1942
Hazenwind	x/x/1942
Jan van der Heyden	
Jeane	x/x/1942
JJ	x/x/1942

Naam	Ondergang
Kanto Maru	x/x/1948
Kawi (Mijnenveger 7)	1943
KK	1/2/1942
Lawoe (Mijnenveger 15)	
Leonora	Jan-42
Mahakam	
Motorboot Nr. 232	x/x/1942
Motorboot Nr. 52	x/x/1942
Nora	4/1/1942
Pollux (later Horai Maru, Hoyo)	x/x/1942
Pylades	x/x/1835
Roebia	
Roeikanonneerboot Nr. 18	x/x/1820
Roeikanonneerboot Nr. 7	x/x/1827
S	x/x/1945
Salak (Mijnenveger 8)	
Sapoedi	
Sapoedi	
Siberoet	Jan-42
Sirius	x/x/1942
Snip	x/x/1909
Swartten Aarendt	Jan-42
Tjerimai	
Tjipanas	x/x/1859
Triton	
Urania	x/x/1945
Ursula	1941/1942
Valk	x/x/1918
Wega	1/26/1942
Willem de Eerste	x/x/1837
Willy	x/x/1945

Bijlage 4.5 Eerste Wereldoorlog

Naam	Bouw/ingebruikname	Ondergang	Oorlogsgraf	Zeemansgraf
Agda II		1914		
Alberdina		1917		
Albergen SS		1915		1
Albert Cornelis IJM 272		1917		
Albertina Beatrice		1917		
Albertine Beatrice		1917		
Alice H. SS		1914	1	10
Amstel II		1915		
Amstel III		1919		20
Amstedijk MA 122		4/26/1917		
Amstelland SS		1917		
Amstelstroom SS (+1917)		1917		3
Anna		11/5/1918		
Annetta		5/18/1917		
Antwerpen		9/12/1916		
Apollo (1905)		1/21/1916		1
Ares (1914)		3/8/1917		1
Arie (MA 146)		4/20/1917		
Atlas (1906)		1/11/1918		
Automaat SS (+1914)		1914		1
Ban Hok Liong	1876	12/17/1915		1
Bandoeng (1910)		1917		
Batavier II (1897)		9/24/1916		
Batavier V		5/16/1916		
Berendina (1910)	1910	10/20/1916		4
Berkelstroom SS (1915)	1915	4/24/1916		
Bertha Elisabeth		8/1/1917		9
Bestevaer SS (1879)		7/4/1917		8
Blommersdijk		10/8/1916		
Bogor SS (1898)	1898	12/13/1914		1
Boreas		5/15/1917		
Breda		7/22/1917		
Burgemeester Vening Meinesz (IJM 97)		1916		13
Campine				
Catania (IJM 39)		1/17/1916		1
Catriena (1901)	1901	4/7/1918		1
Ceres		6/25/1915		
Charlois (1888)		3/19/1917		1
Clara (SCH 69)		1918		8
Cornelia (1912)		6/7/1917		
De Dollart		1917		3
De Een (IJM 7)		7/30/1917		10
Derika I [IJM 265]	1916	1917		

Naam	Bouw/ingebruikname	Ondergang	Oorlogsgraf	Zeemansgraf
Dina Henderika		1917		
Dina SV (1898)	1898	7/15/1916		
Dirk (SCH 382)	1902	7/27/1917		
Dirk Van Duijne (1915)	1915	7/27/1917		
Dolfijn		7/9/1917		11
Dolfijn (1898)		1916		
Driebergen (1910)		2/17/1917		
Duiveland SS		3/25/1916		
Eemdijk SS (1908)		6/6/1917		
Eemdyk SS (1913)		9/23/1915		
Eemland SS (1905)		2/22/1917		
Eendracht VII (VL 214)		1917		
Elisabeth (IJM 181)		7/11/1917		
Ellewoutsdijk SS [+1915]		12/30/1915		
Elve (1904)		10/11/1917		1
Elve (1916)		5/23/1917		
Energie (1918)		11/3/1918		17
Epsilon SS		1/31/1917		
Erin (IJM 88)		12/28/1915		2
Ernestine Pauline FV (IJM95)		1917		
Flandre, La	188	2/21/1916		1
Flevo X		8/2/1918		
Flora SS (1894)		4/4/1915		
Folmina SS [1915]		1/25/1918		8
Fortuna SS [1912]		22-10-1916 o		1
Frans Naerebout Hr. Ms (1902)	1902	5/2/1918	10	
Frederika (1902)		7/8/1918		
Friso (1916)	1916	5/16/1917		
Gaasterland SS (1902)		1917		
Gamma SS (1900)		1/2/1917		
Geertruida (SCH-103) (+1916)		1916		
Gerard (IJM-167)		1915		1
Geziena	1913	12/7/1915		
Gruno (1916)		5/10/1917		
Handel en Visscherij (MA 103)		7/6/1917		
Heenvliet	1916	2/28/1918		7
Heikina		1917		
Helena (1909)	1909	8-9-19016		
Helena SS [1907]		11/21/1916		
Helene (IJM-312)		6/9/1918		3
Hendrika Johana (1909)	1909	5/16/1917		
Hendrika SV (IJM 302)	1911	6/21/1917		
Hestia	1916	3/31/1917		13

Eerste Wereldoorlog

Naam	Bouw/ingebruikname	Ondergang	Oorlogsgraf	Zeemansgraf
Hibernia		11/8/1918		
Hilversum SS		6/24/1917		6
Hollandia (KW 169)		8/24/1918		
Houtdijk	1902	8/20/1914		14
Huibertje	1877	11/12/1917		1
Irene (IJM 156)	1899	5/29/1915		
J. T. Cremer (IJM 120)		1916		1
Jacatra SS (+1917)		1917		
Jacoba (MA 166)		5/17/1917		
Jan (SCH 170)		7/27/1917		
Janna SV (+1917)		7/25/1917		
Juno (IJM 285)	1916	6/24/1918		
Katwijk SS (1903)	1903	4/14/1915		
Kediri SS (1901)	1901	12/1/1916		
Koningin Emma		1915		
Koningin Regentes		6/6/1918		1
Koningin Wilhelmina [1895]		1916		1
La Campine SS (+1917)		3/13/1917		
La Flandre SS [+1916]		2/21/1916		1
Lauwerzee FV (SCH 165) (+1917)		6/29/1917		7
Leda SS		12/6/1917		1
Leersum SS [1898]	1898	12/26/1914		2
Leonora / Polleon	1915	22-3-1918		4
Leto SS (1914)	1914	1/5/1916		
Letty FV (IJM215)	3/20/1905	6/5/1915		
Loodsboot No.14 SS		1918	1	1
Maas SS [1914]	1914	7/24/1917		10
Maasdijk (1915)	1915	30-1-1916		2
Majoor Thomson (KW 26)		8/24/1918		
Majoor Thomson (SCH 23)		7/27/1917		
Marchiena (1912)	1912	9-5-1917		5
Marcus Aurelius (KW 66)		2/26/1918		6
Maria Adriana (1900)	1900	25-2-1917		
Maria Catharina (1881)	1881	21-1-1918		7
Maria Christina (VL 40)	1913	27-10-1914		14
Maria Johanna (KW-125) (+1918)		1918		
Maria SS (+1914)		1914		
Marian FV (+1917)		1917		
Martha (+1918)		1918		
Martha Maria (VL-199) (+1917)		5/7/1917		
Mecklenburg SS (I) [+1916]		1916		
Medea SS (+1915)		1915		
Meeuw [+1918]		1918		

Naam	Bouw/ingebruikname	Ondergang	Oorlogsgraf	Zeemansgraf
Megrez SS (+1917)		1917		
Merak		1915		1
Mercedes				
Mercurius FV (MA-45) (+1917)		157-5-1917		
Merwede SS [+1918]		1918		
Michiel Taal Jobsz (SCH112)		1918		
Minister Tak Van Poortvliet		1917		
Nederland II SS (+1917)		1917		
Neeltje Catharina FV (IJM160) (+1916)		1916		
Neerlandia II (KW-34)		8/24/1918		
Neerlandia III (KW-38)		8/24/1918		
Neptunus		4/12/1917		
Neptunus (VL 44)		5/4/1917		
Neptunus I (SCH-479)		7/28/1917		
Nicolaas (Ijm 166)				
Nieuwland SS [+1914]		1914		
Noorderdijk SS	1913	2/22/1917		
Noordzee (+1917)		1917		
Noordzee SS (I) [+1916]		1916		1
Oceaan I FV (IJM-91) (+1916)		1916		
Oceaan SV (+1915)		1915		
Olanda SS		1915		
Oostzee SS (II) (+1917)		1917		
Ootmarsum SS (+1917)		1917		
Otis Tarda SS [+1916]		1916		
Pacific (1900)				
Palembang SS [+1916]		1916		1
Parkhaven SS (+1917)		1917		
Piet Hein FV (MA-16) (+1917)		1917		
Plejaden FV (IJM44) (+1916)		1916		
Poolster ? SV [+1914]		1914		1
Poseidon I (VL-98) (+1917)		1917		
President Commissaris van den Berg (SCH 134)		7/27/1917		
Primavera (IJM 47)		Apr-16		4
Prins Hendrik De Nederlande (VL-195)		5/7/1917		
Prins Maurits SS	1900	1915		
Prinses Juliana SS [+1916]		2/1/1916		
Proefneming I (VL 134)	1912	7/3/1917		
Remke [1900]	1900	8/2/1918		
Rensina II SV (+1918)	1911	8-3-1918		6
Rijnland FV (+1915)		1915		
Salland		1/23/1917		

Eerste Wereldoorlog

Naam	Bouw/ingebruikname	Ondergang	Oorlogsgraf	Zeemansgraf
Schieland		1915		1
Secunda		8/24/1918		
Sidney SS (+1918)		1918		
Sieka (1914)	1914	12/18/1916		
Simon (HVH 2)		5/15/1917		11
Singkep SS (+1918)		1918		
Sirra		7/23/1917		
Spes Mea		1917		
Stella (IJM-237)	1915	1918		
Sterna III (SCH-136)		7/27/1917		
Sterne (+1918)		1918		
Tasman				1
Telegraaf XVIII SS (I) (+1917)		1917		
Tenbergen SS [+1916]		1916		
Texel		1917		
Texel I (IJM 8)	1902	5/29/1915		1
Texelstroom (1914)	1914	10/6/1915		
Thalia	1917	10/8/1918		3
Themis SS	1903	12/22/1916		1
Thor (VL-91)	1912	7/3/1917		
Timor SS		7/16/1917		
Tjimahi SS (+1915)		1915		
Tres Fratres FV (IJM-194)		1917		

Naam	Bouw/ingebruikname	Ondergang	Oorlogsgraf	Zeemansgraf
Trompenberg SS (+1917)		1917		
Tubantia SS		3/16/1916		
Twee Gebroeders (SCH 137)	1883	7/26/1918		5
Van Stirum		1915		1
Velox SV (+1915)		1915		
Voorwaarts		4/12/1917		
Vrouwe Anna (BR 19)	1911	1915		4
Waalstroom		6/27/1916		
Wageningen		1919		
Walvisch		1916		
Westland (1906)	1906	5/25/1917		
Westland (IJM-132) (+1917)	1916	5/2/1917		
Westpolder SS [+1918]		1918		1
Wilhelmina Cornelia FV (+1915)		1915		
Wilhelmina VII (KW-140)		1918		
Zaan (1918)		11/9/1919		22
Zaandyk	1899	1917		1
Zaanland SS (+1918)				
Zaanstroom III (IJM 188)		1916		
Zeearend SS	1913	9/1/1916		
Zeeburg		7/3/1918		12
Zeeland ? SS [+1916]		1916		
Zeta (1913)		23-1-11917		

Bijlage 4.6 Tweede Wereldoorlog

Naam	Bouw/ingebruikname	Ondergang	Slachtoffers NL	Slachtoffers niet NL	Land
Alor	1938	1942			IDN
Balder	1879	1940			NL
Banckert	1930	3/2/1942			IDN
Brinio	1911	5/14/1940			NL
Bulgia	1879	1940	13		NL
BV 34	1928	5/12/1940	20		NL
Caroline (IJM-26)	1930	1941	15		UK
Colombia	1930	2/27/1943	8		SA
De Ruyter	1933	2/27/1942	345		
Eland Dubois	1940	3/2/1942			Ind
Endeh	1940	3/2/1942	7		Ind
Eveline	1900	1942	1		UK
Evertsen	1925	3/1/1942	3		IDN
Gouden Leeuw	1930	3/7/1942			IDN
Hefring	1880	1943			NL
Isaac Sweers	1938	13-11-1042	98	5 Britten	ALG
Jan van Amstel	1936	3/8/1942	23		IDN
Jean Frederic	1919	5/1/1941	12	12 Fransen	UK
Johan Maurits van Nassau		5/13/1940	17		NL
K IX	1919	1943			
K XVI	1934	12/24/1941	36		IDN
K XVII	1934	12/24/1941	36		Malaysia
K XVIII	1931	1945			IDN
Koningin Emma der Nederlanden	1876	6/21/1940			NL
Kortenaer	1927	2/27/1942	60		IND
Krakatau		3/8/1942			IDN
Loodsboot nr. 1	1938	5/15/1940			NL

Naam	Bouw/ingebruikname	Ondergang	Slachtoffers NL	Slachtoffers niet NL	Land
M3	1915	5/15/1940			
Marken I	1942	5/20/1944	15		UK
MTB-203 (Arend)	1942	5/18/1944	12		FR
Nautilus (M12)	1930	5/22/1941			UK
O13	1931	6/25/1940	34		
O16	1936	12/15/1941	42		Malaysia
O19	1935	7/13/1945			
O20	1939	12/19/1941	7		Malaysia
O22		1940	39		NO
Pennland	1913	4/25/1941	4	1313	
Piet Hein		2/19/1942	62		IDN
Pieter de Bitter	1936	1942			
Poolster	1939	1942			
Prins van Oranje	1931	1942	102		IDN
Pro Patria	1920	2/15/1942			
Regulus	1942	7/16/1945		Onbekend, bemanning Japanners	IDN
Slamat	1924	1941	193		GR
Sloet van de Beele	1914	2/17/1942	5 KNIL	Onbekend aantal burgers	IDN
Soerabaja	1910	2/18/1942	12		IDN
Terschelling (FY 174)	1942	1942			UK
Van Galen	1928	5/12/1940	1		NL
van Ghent	1925	2/15/1942			IDN
Van Meerlant	1919	6/4/1941		42 Britten	UK
Van Nes	1930	2/17/1942	68		IDN
Willem van Ewijck	1937	8-9-1039	33		NL
Zeven Provinciën, de	1908	1942			IDN

Tweede Wereldoorlog (cargo)

Naam	Bouw/ingebruikname	Ondergang	Slachtoffers
Abel Tasman	1937	6/13/2019	12
Agamemnon	1914		3
Ajax	1923	8-8--1940	3
Albula	1936		0
Alice	1939	6/1/1940	
Alwaki	1922		0
Amstelland	1920	2/28/1941	1
Antwerpen	1927	3/28/1941	3
Apollonia	1931	11/25/1940	14
Arizona	1924	9/29/1940	5
Arundo			6
Beemsterdijk	1922	1/26/1941	39
Benkoelen	1921	1/9/1942	3
Berenice	1919	6/21/1940	22
Berhala	1927		3
Beursplein		2/26/1941	22
Bilderdijk	1922	10/19/1940	0
Binnendijk		10/7/1939	0
Binnendijk			0
Boekelo	1930	10/18/1940	0
Britsum	1929		9
Bussum		11/23/1940	0
Celebes	1937	4/2/1941	7
Den Haag		2/15/1940	26
Deucalion	1914	7/4/1940	0
Diana	1937	1/18/1941	4
Eibergen	1914	6/3/1941	4
Eulota		3/11/1940	1
Farmsum	1929	12/7/1940	14
Gorecht	1927	1/15/1942	7
Groenlo	1935	11/24/1941	10
Grotekerk	1923	2/26/1941	52
Haulerwijk	1924	9/26/1940	4
Heemskerk	1920	1/21/1941	8
Heemskerk, van	1919		4
Ijselhaven	1921	6/6/1941	24
Joma	1931	11/15/1941	3
Karanan	1939	1/20/1942	2
Langkoeas (Stassfurt)	1930	1/2/1942	91
Lauwerzee	1930	10/3/1940	12
Leticia	1928		2
Lucrecia	1929		2
Maas	1920		18

Naam	Bouw/ingebruikname	Ondergang	Slachtoffers
Mandalika	1930	3/18/1941	3
Mangkai (ex Scheer)	1915	3/16/1941	36
Mark		9-9-1039	0
Marne	1926		3
Mecklenburg	1922	5/13/1905	2
Medea	1916	8/13/1942	
Moordrecht	1930		25
Nieuwland	1920		8
Omlandia	1938		0
Oostplein	1929	8/8/1940	0
Ootmarsum	1920	11/24/1940	25
Pavon	1930	5/21/1940	50
Pia		6/1/1940	10
Prins Frederik Hendrik	1936	3/8/1941	8
Prins Willem II	1939	4/8/1941	3
Prins Willem III	1939	3/26/1943	11
Prinses Juliana	1920	6/12/1940	2
Rantaupandjang	1922		2
Roosenboom	1926	2/28/1942	500
Safe	1939		7
Santa Lucia	1937	11/1/1940	4
Schieland	1916	6/20/1941	16
Silvain	1912	11/25/1939	11
Simaloer	1916	3/2/1941	2
Simon Bolivar	1927	5/9/1940	80
Sliedrecht			26
Soemba	1924	1/5/1941	36
Soesterberg	1927	10/18/1940	6
Spaarndam	1927	11/27/1939	5
Stad Alkmaar	1940		14
Stad Schiedam	1911	9/16/1940	
Tajandoen	1931	12/7/1939	6
Tango Maru	1925	2/25/1944	
Tara	1926	2/21/1940	0
Tegri	1938	9/25/1939	7
Tela	1911		0
Texelstroom	1918	2/26/1941	25
Towa	1930	12/11/1940	18
Trito	1921	9/20/2020	21
Tuva	1934	10/2/1941	8
Van imhoff			413
Van Lansberge	1913	2/4/1942	20
Van Rees	1902	1/8/1942	13

Tweede Wereldoorlog (cargo)

Naam	Bouw/ingebruikname	Ondergang	Slachtoffers
Van Riebeeck	1902	1/8/1942	13
Vecht	1917	3/7/1940	22
Vechtstroom	1918	9/22/1941	
Winterswijk	1914	9/10/1941	20
Zeearend	1913		

Naar aanleiding van de illegale berging van de Nederlandse oorlogsschepen Hr. Ms. De Ruyter, Java en Kortenaer heeft de Tweede Kamer het Programma Maritiem Erfgoed Internationaal van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap) de opdracht gegeven om in beeld te brengen hoeveel scheepswrakken van Nederlands eigendom er in de wereld liggen. Deze publicatie is een eerste grote aanzet tot een overzicht van deze zogeheten Staatsschepen, waartoe de schepen van de Verenigde Oost-Indische Compagnie (VOC), West-Indische Compagnie (WIC), de Admiraliteiten en de Koninklijke Marine behoren.

Het onderzoek is door een multidisciplinair team van onderzoekers van verschillende instituten, overheden en universiteiten uitgevoerd. Deze publicatie is geschreven ter verantwoording van de lijsten die zijn opgesteld en waaruit de aantallen vergane schepen zijn afgeleid en is dan ook gericht aan iedereen die hierin geïnteresseerd is.